

บทที่ 2

ความเป็นมาของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

นับตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นต้นมา ได้มีการเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยหลายครั้งด้วยกัน¹ แต่เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่าราษฎรไทยยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในทางการเมืองเพียงพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ พระองค์จึงได้ทรงขอพระราชประสงค์ที่จะให้ประเทศไทยมีการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมีพระราชดำริว่าการปกครองในระบบใหม่คงจะได้ดำเนินการในรัชสมัยของพระราชโอรสคือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว²

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ได้เพียงปีเศษ ก็ได้มีกลุ่มบุคคลคิดก่อการจะล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ การคิดก่อการกบฏครั้งนี้ เรียกว่า การกบฏ ร.ศ. 130 และถึงแม้ว่าการกบฏครั้งนี้จะทำการไม่สำเร็จ แต่เหตุการณ์ในครั้งนี้ก็เป็นสัญญาณเตือนว่าความชอบธรรมของการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้รับการท้าทายเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การปกครองในระบบนี้ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอดีตตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นการขัดแย้งเพื่ออำนาจส่วนบุคคลโดยที่ผู้ที่ได้อำนาจยังสืบทอดการปกครองในระบบเก่าซึ่งพระมหากษัตริย์ยังคงมีอำนาจสิทธิขาดเช่นเดิม แต่สำหรับเหตุการณ์ใน ร.ศ. 130 นั้นเป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนระบอบการปกครองมากกว่าที่จะเป็นการแย่งชิงอำนาจส่วนบุคคล อธิปไตยจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศอื่น ๆ มีผลโดยตรงต่อความคิดของผู้ออกการ ร.ศ. 130 ดังที่ผู้ออกการได้บันทึกไว้ว่า

¹ดูรายละเอียดในบทที่ 1 "การพัฒนาทางการเมืองก่อน พ.ศ. 2475."

²ดูรายละเอียดในบทที่ 1 หน้า 21.

"...ในเรื่องเศรษฐกิจของชาติ...ยังหาได้ดำเนินไปเยี่ยงอารยะประเทศผู้ใด อย่างน้อยก็เยี่ยงประเทศใกล้เคียงเช่นประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเคยเดินคู่กันมาแต่ ๆ กับประเทศไทยสมัยที่เปิดเมืองท่า แต่ครั้งญี่ปุ่นเปลี่ยนระบอบปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยกฎหมายแล้ว มิชามิฮานาเทอโคชิ นัก ความเจริญก้าวหน้าก็วิ่งเข้ามาหาประเทศชาติเขาอย่างรวดเร็วจนเกินหน้าประเทศไทยอย่างไกลลิบ...แต่ส่วนไทยเราสิ ยังล้าหลังอยู่อย่างน่าเวทนา หากจะหยิบยูกฎาธิปไตยอันเป็นความเจริญก้าวหน้า มาเทียบเคียงให้ผู้อื่นอกรับใจได้ มิหนำซ้ำเหตุการณ์ภายในบ้านเมืองคอยขวางยั้งเหยียดไม่เป็นลำดับ ถึงกับขาดความพึงพอใจจากพลเมืองเจ้าของประเทศไปเสียอีกควย เพราะอำนาจการปกครองตกอยู่ในมือของคน ๆ เดียว..."¹

บันทึกของบุคคลากรกฎ ร.ศ. 130 นี้ จะพิจารณาเห็นได้ว่า การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นสิ่งที่กำลังจะพินาศเสียแล้ว ราษฎรส่วนหนึ่งได้พิจารณาเห็นชอบกพรองของการปกครองโดยคน ๆ เดียว ซึ่งทำให้สภาพบ้านเมืองอยู่ในสภาพย่ำอยู่กับที่ ในขณะที่ประเทศอื่น ๆ ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปเป็นระบอบประชาธิปไตย มีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางคานเศรษฐกิจและอื่น ๆ ก้าวไปสู่ความเป็นอารยะประเทศเท่าเทียมกับประเทศมหาอำนาจตะวันตก ฉะนั้นบุคคลกลุ่มนี้จึงมีความต้องการที่จะให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองตามแบบแผนที่อารยะประเทศกำลังประสบผลสำเร็จจากการปกครองแบบนั้นบ้าง

ถึงแม้ว่า การกฎ ร.ศ. 130 จะกระทำไม่สำเร็จก็ตาม แต่ในช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนรัชกาล นักเรียนไทยในประเทศฝรั่งเศสและยุโรปกลุ่มหนึ่งได้จัดตั้งคณะราษฎรขึ้นเพื่อเตรียมการเปลี่ยนแปลงการปกครอง² กลุ่มบุคคลนี้มีความเห็นว่าการปก-

¹ร.ศ. เจริญ ตรีจันทร์ และ ร.ศ. เนตร พูนวิวัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 51-2.

²ปรีดี พนมยงค์, "บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบอบประชาธิปไตย," ในสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย(ผู้รวบรวม), เบื้องแรกประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์, 2516). หน้า 30.

ครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการปกครองที่ทันสมัยแล้ว เป็นเครื่องกีดขวางความเจริญของชาติและเป็นการปกครองที่บุคคลเพียงกลุ่มเดียวได้รับอภิสิทธิ์และผลประโยชน์ กล่าวโดยสรุปแล้วระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โคทมความชอบธรรม อย่างน้อยที่สุดก็ในความคิดของกลุ่มบุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงกว่าประชาชนธรรมดาทั่วไปและเป็นกลุ่มชนที่กำลังเขยิบฐานะทางสังคมสูงขึ้นแต่ได้รับการกีดกันไว้ควาระบบเก่า ชนกลุ่มนี้จึงต้องการที่จะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อสรรถถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2.1 คณะราษฎร - กลุ่มบุคคลและเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

คณะราษฎร คือกลุ่มบุคคลที่ก่อกำเนิดขึ้นเพื่อจุมงหมายในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตย บุคคลสำคัญในการก่อตั้งคณะราษฎรขึ้นก็คือ นายร้อยโทประยูร ภมรมนตรี และ หลวงประดิษฐมนูธรรม ดังปรากฏในบันทึกของพลโทประยูร ภมรมนตรี ตอนหนึ่งว่า

"สำหรับข้าพเจ้ากับคุณปรีดี พนมยงค์ ก็ได้มีความรักใคร่สนิทสนมกันยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ตอนค่ำลงหลังอาหารก็อดูไปเดินสนทนาคุยกันวันละหลาย ๆ ชั่วโมง ในโอกาสหนึ่งก็ไต่พิจารณาเรื่องการเมืองกันเป็นเวลาหลายเดือน จนเมื่อต้นเดือนสิงหาคม 2467 ในขณะที่รับประทานอาหารกลางวันอยู่สองต่อสองที่ร้านอาหารเรสทอรองต Des Ecole av Henry-Martin ข้าพเจ้าได้ชักชวนคุณปรีดี พนมยงค์ว่า เราได้พูดเรื่องการเมืองกันมานานแล้ว สบถควรจะลงมือกันเสียที ซึ่งคุณปรีดี ก็ตกลงอยู่ครู่หนึ่ง แล้วลุกขึ้นจับสองมือ บีบแน่นด้วยความยินดี "เอาจริงหรือ" ข้าพเจ้าก็รับรองว่า "เอาจริง เอาแน่ เอาเถียวนี้" การคิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ไต่เกิดขึ้น ณ บัดนั้น."¹

จากบันทึกของพลโทประยูร ภมรมนตรียังได้กล่าวถึงจุดเหตุของการที่ทำให้นักเรียนไทยในฝรั่งเศสขณะนั้นเขามารวมตัวกันเพื่อก่อตั้งคณะราษฎรว่า

¹พลโทประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า, (กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2518), หน้า 99.

"...ว่าโดยทั่วไปแล้ว ผู้ที่อยู่ภายในประเทศของเราก็เคยชินกับสภาพความเป็นอยู่ในระบบพหุวัฒนธรรมมี ระบบพหุวัฒนธรรมคือ ชาติต่างๆ อยู่ร่วมกัน เป็นเรื่องของชีวิต ครั้นเมื่อได้ออกไปอยู่ในดินแดนต่างประเทศ ในประการแรกเราจะได้เห็นความรุ่งเรืองของประเทศต่างๆ ทำให้หวนมวนคิดเปรียบเทียบกับสภาพความเป็นอยู่ของบ้านเมืองเรา ทำไมจึงต้องจมดินจมโคลนพรุงพะรังอยู่อย่างนี้ กับทั้งความเป็นอยู่ของประชาชนของเขามีอยู่ในระดับชีวิตส่วนรวมใกล้เคียงกัน ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ระบบหมอบกราบพินนอบพิเทา พุกจา ไอ เอ็ง มึง กู เป็นเรื่องที่ขมขื่นดังที่ใคร่ประสบอยู่ในบ้านเมืองของเรา นอกจากนี้ยังเกิดความรู้สึกแสบแสบใจที่ถูกเหยียดหยามเหมือนเป็นซาทวนที่อยู่ในอาณานิคม... ใคร่กระทบกระเทือนใจ ทำให้รู้สึกตัวขึ้นมาว่าเพราะประเทศเรานั้นอ่อนแอ มิได้ปรับปรุงให้เข้มแข็งและเป็นระเบียบขั้นคิงดอมเสมือนอารยะประเทศทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อใคร่เรียนรู้อันถึงประวัติศาสตร์ การต่อสู้เพื่ออิสรภาพ และเสรีภาพที่ประชาชนชาวยุโรป เขาต่อสู้เอาชีวิตเลือดเนื้อเขาแลกรักษาสีหริภาพของเขา จึงสามารถสร้างระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมั่นคง ที่เป็นกฎเกณฑ์ของนำประเทศไปสู่ความรุ่งเรือง และความมั่นคงสืบเนื่องกันมาหลายศตวรรษ ทวยเหตุผลนานาประการดังกล่าวมาแล้วนี้ ประกอบกับเมื่อหวนคำนึงถึงสภาพความเสื่อมโทรมของบ้านเมืองในยุคนั้นทำให้ใคร่เรียนไทยผู้รักชาติที่อยู่ในยุโรป โดยเฉพาะในประเทศฝรั่งเศสและสวิสเซอร์แลนด์ใคร่รวมใจรวมจิตศรัทธาอันแรงกล้ายอมเสียชีวิตคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้น เพื่อความรุ่งเรืองของประเทศชาติ..."¹

จากบันทึกในตอนนี้ อาจสรุปมูลเหตุที่ทำให้ใคร่เรียนไทยในยุโรปที่เข้ามารวมนึกก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้เป็น 2 ประการคือ ประการแรก กลุ่มนักเรียนพวกนี้ใคร่เรียนรู้อะไรที่มีความพึงพอใจระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศตะวันตก ใคร่เห็นตัวอย่างการต่อสู้เพื่อให้ใคร่มาซึ่งสิทธิเสรีภาพของปวงชน จึงทำให้เกิด

¹จากการสัมภาษณ์ นายโตประยูร ภมรมนตรี อัจฉริยะใน กษัตริย์ สมัยเชี๋ยร, "การปฏิวัติของสามัคยา", สังคมศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ 10 ฉบับที่ 6 (มิถุนายน, 2515), หน้า 32-3.

ความต้องการที่จะนำมาใช้ในการทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทยบางประการที่สอนนักเรียนไทยกลุ่มนี้บังเกิดความเบื่อหน่ายระบอบการแบ่งชนชั้นวรรณะและสภาพสังคมซึ่งดำเนินไปโดยมิได้มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ขึ้น บุคคลกลุ่มนี้มีความเห็นว่าสภาพสังคมเท่าที่เป็นอยู่ภายในประเทศทำให้ประเทศไทยมีความเจริญล้าหลังประเทศอื่น ๆ และเป็นที่ยกย่องเหยียดหยามเสมือนหนึ่งเป็นประเทศอาณานิคมของประเทศตะวันตก นอกจากนี้มูลเหตุทั้งสองประการดังกล่าวแล้วยังมีมูลเหตุซึ่งสืบเนื่องมาจากความมักใหญ่ใฝ่สูงส่วนตัวที่มิได้รับการตอบสนองจากรัฐบาลให้คำฐานะทางการเมืองและทางเศรษฐกิจอย่างพึงพอใจ ดังปรากฏในบันทึกของพลโทประยูร ภมรมนตรีตอนที่ได้อ่านถึงชีวิตของการรับราชการภายหลังที่ได้จบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยแล้ว สรุปได้ว่ามีความเบื่อหน่ายหน้าที่ราชการที่กระทำอยู่ เพราะมีความรู้สึกว่าการกระทำไปก็ไม่ได้ความดีความชอบเท่าที่ควร¹ จึงได้ขอกราบถวายบังคมลาออกจากราชการและออกเดินทางไปศึกษาต่อในประเทศเยอรมันแล้วขอย้ายมาศึกษาทางด้านการเมืองและรัฐศาสตร์ในประเทศฝรั่งเศส จนในที่สุดได้พบปะพูดคุยกับนายปรีดี พนมยงค์ ทางด้านการเมืองเป็นที่ถูกใจกันเพราะมีแนวความคิดเห็นไปในทางเดียวกัน จึงได้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดตั้งคณะราษฎรขึ้น พร้อมกับนั้นก็ชักชวนนักเรียนไทยคนอื่น ๆ ทั้งในประเทศฝรั่งเศสและประเทศยุโรปเข้าร่วมด้วย ในการประชุมเป็นทางการครั้งแรกของคณะราษฎรได้มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 7 คน ดังนี้คือ

1. ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี นายทหารกองหนุนซึ่งเคยเป็นผู้บังคับหมวดมหาดเล็กรักษาพระองค์รัชกาลที่ 6
2. ร.ท.แปลก ชีตตะสังคะ สำเร็จวิชาจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบกสยามแล้วไปศึกษาต่อที่โรงเรียนนายทหารปืนใหญ่ฝรั่งเศส
3. ร.ท.ทัศนัย นิครนัยม นายทหารกองหนุนซึ่งเคยเป็นผู้บังคับหมวดกรมการทหารม้าที่ 5 นครราชสีมาแล้วมาศึกษาโรงเรียนนายทหารมาฝรั่งเศส

¹ผู้เขียนสันนิษฐานว่า ร.ท.ประยูร ภมรมนตรีมีความน้อยใจเมื่อนำคนไปเปรียบเทียบกับข้าราชการที่ใกล้ชิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

4. นายท้าว ลพานุกรม นักศึกษาวิทยาศาสตร์ในสวิทเซอร์แลนด์ เคยเป็นเจ้านายสืบในกองทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ 1

5. หลวงสิริราชไมตรี (เจริญ สิงหเสนี) ผู้ช่วยสถานทูตสยามประจำกรุงปารีส และเคยเป็นนักเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม

6. นายแนบ พหลโยธิน เนติบัณฑิตอังกฤษ

7. หลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) เนติบัณฑิตไทย ปริญญาคุณวุฒินิติศาสตร์ทางกฎหมาย (Docteur en Droit) และประกาศนียบัตรชั้นสูงทางเศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยปารีส¹

การประชุมครั้งแรกนี้ได้มีขึ้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2467² ณ บ้านพักของ ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี ที่ "RUE DU SOMMERARD" ในการประชุมครั้งนี้ได้มีการตกลงในสาระสำคัญต่าง ๆ ดังต่อไปนี้³

ก. วัตถุประสงค์ของคณะราษฎร คือการเปลี่ยนแปลงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญและดำเนินการตามหลัก 6 ประการคือ

1. รักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง, ในทางศาล, ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง

2. รักษาความปลอดภัยภายในประเทศให้การประทุรร้ายต่อกันลดลงให้มาก

3. บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอด

¹รอง ศึกษานานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 22.

²พลโทประยูร ภมรมนตรี, เรื่องเดิม, หน้า 104.

³ปรีดี พนมยงค์, "บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎร...", หน้า 31.

อียาก

4. ให้ราษฎรมีสติธิเสมอภาคกัน
5. ให้ราษฎรมีเสรีภาพที่ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวมาแล้ว
6. ให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

ข. การเปลี่ยนแปลงการปกครองจะต้องกระทำโดยวิธีการที่เรียกว่า **Coup d'etat** [รัฐประหาร] คือการยึดอำนาจโดยฉับพลัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันการแทรกแซงของ ประเทศมหาอำนาจ

ค. ผู้ที่เข้าร่วมประชุมครั้งแรกนี้ให้เป็นคณะกรรมการกลางของคณะราษฎร กรรมการแต่ละคนเป็นหัวหน้าแต่ละสายที่จะเลือกเฟ้นผู้ที่ไว้วางใจมานำเสนอคณะกรรมการกลางเพื่อพิจารณารับเข้าเป็นสมาชิก ในขั้นแรกให้หัวหน้าสายหาสมาชิกเพิ่มเพียง สายละ 2 คนก่อน แล้วยกเป็นหัวหน้าสายย่อยใหญ่จนย่อยกระจัดกระจายกันออกไป

ง. การเลือกเฟ้นสมาชิกคณะราษฎรเพิ่มเติมขึ้น ต้องคำนึงถึงความเสียสละ เพื่อชาติ ความกล้าหาญ ความสามารถในการรักษาความลับ ดังนั้นจึงได้แบ่งบุคคลที่ ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองออกเป็น 3 ประเภทคือ

ที่ 1. ไคแก่บุคคลที่ได้รับการชักชวนเข้าร่วมเป็นสมาชิกคณะราษฎรก่อนวันลง มื่อยึดอำนาจ สมาชิกประเภทนี้ต้องพิจารณาเป็นพิเศษว่ามีคุณสมบัติเหมาะสม เช่น สามี ามารถเก็บความลับไว้ได้ ฯลฯ

ที่ 2. ไคแก่บุคคลที่จะได้รับคำชักชวนต่อเมื่อใดลงมือปฏิบัติการยึดอำนาจแล้ว ซึ่งจะเป็นกำลังให้แก่คณะราษฎรไค

ที่ 3. ไคแก่บุคคลที่จะจับคำชักชวนในวันที่ลงมือปฏิบัติการยึดอำนาจนั่นเอง

จ. นโยบายที่จะดำเนินภายหลังจากที่คณะราษฎรไคอำนาจรัฐแล้ว ที่ประชุมได้ เสนอให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้ชี้แจง และได้มีมติเห็นชอบด้วยในหลัก 6 ประการ ที่หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้เสนอรวมทั้งหลักการทั่วไปในเค้าโครงการเศรษฐกิจ และได้ มอบให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเตรียมร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจในโอกาสต่อไป

ฉ. ที่ประชุมไคพิจารณาว่าหากการกระทำของคณะราษฎรต้องถูกปราบปราม หรือพ่ายแพ้ให้หัวหน้าสายที่กันไว้มิให้ออกหน้าว่าเป็นสมาชิกของคณะราษฎรเป็นผู้มีหน้า

ที่ดูแลช่วยเหลือครอบครัวของเพื่อนที่ถูกศึกษาคู่หรือถึงแก่ความตาย ที่ประชุมได้ตกลงกันว่า จะมอบหมายนี้ให้แก่นายแนบ พหลโยธิน ซึ่งเป็นผู้ที่มีทรัพย์สินซึ่งได้รับมรดกจากบิดามาก

เมื่อการประชุมครั้งนี้เสร็จสิ้นลงแล้ว บุคคลต่าง ๆ ในกลุ่มคณะราษฎรก็ได้แยกย้ายกันเดินทางกลับมาประเทศไทย และเข้ารับราชการตามกรมกองต่าง ๆ ส่วนบุคคลที่ยังอยู่ในปารีสก็ได้ดำเนินการชักชวนบุคคลอื่น ๆ เข้าร่วมเป็นสมาชิกคณะราษฎรต่อไป เช่น นายทวี บุญยเกตุ นักศึกษาวิชาเกษตร นายบรรจง ศรีจรูญ ไทยมุสลิม จากอียิปต์ที่เดินทางมาเยือนปารีส นายแหม มุสตาฟา (ต่อมาเปลี่ยนนามสกุลเป็นพรหมยงค์) ร.ต.สีเชื้อ กมลนาวิน ร.น. นักศึกษาวิชาทหารเรือเคนมารคที่มาจากเยือนปารีส ต่อมาพระยาทรงสุรเดชได้เดินทางมาดูงานทหารในปารีส ร.ท.ประยูร ภมรมนตรีจึงได้หาบทามว่ามีความรู้ดีอย่างไรต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เมื่อใดความไม่พอใจต่อระบอบนั้นเช่นกัน ต่อจากนั้นบรรดาสมาชิกคณะราษฎรก็ได้ทยอยกลับประเทศไทย และได้ชักชวนบุคคลต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นสมาชิกคณะราษฎรอีกมาก เช่น ม.ล.อุดม สนิทวงศ์ นักศึกษาจาวาสวิตเซอร์แลนด์ ม.ล.กรี เกชาติวงศ์ นายสพรัง เทพหัสดิน ณ.อยุธยา และ นายเล็ง ศรีสมวงศ์ นักศึกษาจากอังกฤษ นายควง อภัยวงศ์ นักศึกษาวิศวกรรมศาสตร์จากฝรั่งเศส เป็นต้น แต่เนื่องจากกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะราษฎรในระยะแรกนี้เป็นเพียงข้าราชการชั้นผู้น้อยหรือเป็นนักศึกษาซึ่งขาดกำลังที่จะสนับสนุนอย่างเพียงพอ ฉะนั้นต่อมา ร.ท.ประยูร ภมรมนตรีจึงได้ดำเนินการติดต่อนายทหารชั้นผู้ใหญ่ เช่น พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา พ.อ.พระยาทรงสุรเดช พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ และ พ.ท.พระประทีปพิทยายุทธ เข้าร่วมเป็นสมาชิกคณะราษฎร เพื่อเป็นกำลังสนับสนุนทางด้านกำลังทหารต่อคณะราษฎร

เมื่อพิจารณาถึงกลุ่มบุคคลที่เขามารวมเป็นคณะราษฎรแล้วอาจจำแนกประเภทได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. กลุ่มนักเรียนไทยที่ได้รับการศึกษาจากประเทศในยุโรป กลุ่มบุคคลกลุ่มนี้มีลักษณะพื้นฐานทางแนวความคิดปรัชญาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยตะวันตก ต้องการดำเนินการนโยบายทางกรเมืองแบบยุโรปตะวันตก เช่นการนำหลักการ

สำคัญที่จะนำมาสวมแทนรูปแบบการปกครองในระบบเกาต์วาลักษณะที่คล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญของยุโรป¹ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากพื้นฐานทางครอบครัวจะเห็นว่าบุคคลกลุ่มนี้มีพื้นฐานทางครอบครัวอยู่ในชนชั้นกลางซึ่งมีบิดามีอาชีพรับราชการ ถึงแม้วางคนในคณะราษฎรจะมีได้มาจากครอบครัวของข้าราชการ แต่ตนเองก็เป็นผู้ที่กำลังรับราชการอยู่แล้วก่อนที่จะเขาเป็นสมาชิกคณะราษฎร ดังจะพิจารณาจากตารางต่อไปนี้

รายชื่อ	ฐานะของบิดา	อาชีพปัจจุบัน
พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา	นายทหารมียศเป็นนายพันเอก มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยา	จเรทหารปืนใหญ่
พ.อ. พระยาทรงสุรเดช	นายทหารมียศเป็นนายร้อยจัตวา	อาจารย์ใหญ่วิชาทหาร
พ.อ. พระยาฤทธิ อัครนิย	ขุนนางมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยา	ผู้บังคับการกรมทหารปืนใหญ่รักษาพระองค์
พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ	ขุนนางมีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยา	ผู้อำนวยการโรงเรียนเสนาธิการทหาร
ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี	นายทหารและข้าราชการบริพารใกล้ชิดของรัชกาลที่ 6	ข้าราชการในกรมไปรษณีย์, รองอำมาตย์เอก
พ.ต. หลวงพิบูลสงคราม	ชาวน	โรงเรียนเสนาธิการบก

¹ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, "การปฏิวัติ 2475," ในชัยอนันต์ สมุทวณิชและคณะ(บร.), สัปดาห์การเมือง, หน้า 51.

รายชื่อ	ฐานะของบิดา	อาชีพปัจจุบัน
ร.อ.หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์	ชาวบ้านจังหวัดอยุธยา	รองผู้บัญชาการเรือรบ ยามฝั่ง
หลวงประดิษฐมนูธรรม	ชาวนาจังหวัดอยุธยา	ข้าราชการกรมร่างกฎ หมาย, อำมาตย์ตรี
หลวงโกวิทอภัยวงศ์	ขุนนางมีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้า พระยา	ข้าราชการกรมไปรษณีย์ รองอำมาตย์เอก
นายทวี บุณยเกตุ	ขุนนางมีบรรดาศักดิ์เป็น พระยา	ข้าราชการกระทรวง เกษตร, รองอำมาตย์โท

ที่มา วิชา มโนพิโมกข์, ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร, วิทยานิพนธ์เสนอแผนกประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520, หน้า 21-5.

เมื่อพิจารณาจากตารางจำแนกพื้นฐานทางครอบครัวและอาชีพของบุคคลสำคัญ ๆ ของคณะราษฎรแล้วจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่ของนักเรียนซึ่งได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตกนี้มีอาชีพในการรับราชการทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องจากในระบอบเวลานั้นการรับราชการเป็นอาชีพเดียวที่ผู้มีความรู้สูงถึงชนกลุ่มผู้นำคณะราษฎรเหล่านี้จะประกอบอาชีพได้¹ ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะโดยทั่วไปของผู้นำทางการเมืองในประเทศต่าง ๆ ทางแถบภาคพื้นเอเชียอาคเนย์² การที่ผู้นำทางการเมืองดังกล่าวเป็นผู้ที่มีบทบาททางราชการโดยเฉพาะมีอำนาจในทางการทหารนั้น ทำให้บุคคลเหล่านี้มีอำนาจทางการเมืองแข็งแกร่ง

¹วิชา มโนพิโมกข์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

²ไคยรติชัย สิงห์ศรีวิชัย, เรื่องเดิม, หน้า 51.

ชั้นกลุ่มหนึ่งพอ ๆ กับรัฐบาล¹ นอกจากนี้ผู้นำของคณะราษฎรส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีพื้นฐานมาจากครอบครัวขุนนาง ซึ่งส่วนมากรู้จักสนิทสนมกับพระบรมวงศานุวงศ์และกลุ่มขุนนางเก่าอยู่แล้ว เช่น พ.อ.พระยาทรงสุรเดช พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ และ ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี ลักษณะดังกล่าวเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้เมื่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้เป็นผลสำเร็จแล้ว บุคคลกลุ่มนี้จึงเข้าร่วมงานกับกลุ่มขุนนางเก่าและมีแนวความคิดเบนเบี่ยงไปในทางเห็นชอบด้วยกับนโยบายและการดำเนินงานต่าง ๆ ของกลุ่มขุนนางเก่าด้วย

2. กลุ่มนายทหาร บุคคลกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษามาจากประเทศตะวันตกเช่นกัน เช่น พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา พ.อ.พระยาทรงสุรเดช พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ ต่างก็ได้รับการศึกษาวิชาทหารมาจากประเทศเยอรมัน แต่การที่กลุ่มนายทหารมาเข้าร่วมกับคณะราษฎรนั้น มีมูลเหตุต่าง ๆ กัน คือ

พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา

การใช้นโยบาย "คุลยภาพ" ในการดำเนินพระราชโองบายแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีผลกระทบกระเทือนต่อพระยาพลพลพยุหเสนา ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากลาออกของพลเอกพระองค์เจ้าบรมวงศ์เสนาบดีกระทรวงกลาโหม ซึ่งมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการที่กระทรวงการคลังไม่ยินยอมอนุมัติอัตราเงินเคื่อนของนายทหารบางคนที่พระองค์เจ้าบรมวงศ์ทรงมีคำสั่งให้เดือนขึ้น และต่อมาอภิรัฐมนตรีสภาก็ได้ให้ลดอนคำสั่งของพระองค์เจ้าบรมวงศ์เสีย ซึ่งทำให้พระองค์เจ้าบรมวงศ์ทรงเห็นว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการเสียศักดิ์ศรีของเสนาบดี จึงได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งเสนาบดี² การลาออกของพระองค์เจ้าบรมวงศ์นาจะเป็นแรงกระตุ้นอย่างหนึ่งที่ทำให้พระยาพลพลพยุหเสนาคิดออกการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทั้งนี้เนื่องจากพระยาพลพลพยุหเสนามีความสัมพันธ์และความเคารพนับถือพระองค์เจ้าบรมวงศ์มาก ดังจะเห็น

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

² น.ล.วัลย์วิภา จรุงวิโรจน์, "วิกฤติการณ์เบื้องหลังพระองค์เจ้าบรมวงศ์เสนาบดีออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหม เมื่อพุทธศักราช 2474," ธรรมศาสตร์, ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 (กุมภาพันธ์-พฤษภาคม, 2520), หน้า 4-26.

ไต่จากพระองค์เจ้าวรเศวตได้เคยมีรับสั่งเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองกับพระยา
พลพลพยุหเสนา โดยทรงแนะนำให้บรรดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ร่วมกันกราบบังคมทูลขอพระ
ราชทานรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับที่กลุ่มชนนางชั้นผู้ใหญ่เคยร่วมกันกราบบังคมทูลถวายความ
เห็นจักรการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ใน ร.ศ. 103¹ หรือให้พระยาพลพลพยุหเสนาเขียนบทความเรียกร้องให้มีการเปลี่ยน
แปลงการปกครองลงหนังสือพิมพ์ อันเป็นการแสดงว่าพระองค์เจ้าวรเศวตทรงไว้วางพระ
ทัยในตัวพระยาพลพลพยุหเสนาจนสามารถเปิดเผยเรื่องราวสำคัญเช่นนี้ได้² นอกจากนี้
นี้แล้วการลาออกของพระองค์เจ้าวรเศวตมีผลกระทบกระเทือนต่อวงงานของฝ่ายทหารบก
กล่าวคือ เมื่อตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหมว่างลง ครั้งแรกอภิรัฐมนตรีสภาเคย
เสนอชื่อพระองค์เจ้าดงกูรองเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเป็นคู่แข่งตำแหน่งเสนาบดี แต่
เมื่อมีการคัดค้าน ต้องยุบรวมกระทรวงทหารเรือเข้ากับกระทรวงกลาโหมจึงได้แต่งตั้ง
พระเจ้าพี่ยาเชอกรมขุนสิงหวิกรมเกรียงไกรเสนาบดีกระทรวงทหารเรือมาดำรงตำแหน่ง
เสนาบดีกระทรวงกลาโหม ทำให้ฝ่ายทหารบกเกิดความท้อทลายเรือ่อกำลังเข้ามามีอิทธิพล
เหนือทหารบก ประกอบกับการที่มีข่าวว่าแบบแผนในกรมกลางซึ่งขึ้นอยู่กับกระทรวงกลา
โหมจะใช่เป็นแบบทหารเรือทั้งหมด เพราะเจ้ากรมเสมียนตรากระทรวงกลาโหมซึ่งเป็น
ต้นแบบพิธีการนั้นมาจากทหารเรือ คือ น.อ. พระยาตราภัยสราภัยพิพัฒน์ ยิ่งทำให้เกิดความ
ไม่พอใจในหมู่ทหารตามกรมกองต่าง ๆ³ นอกจากนี้แล้วปรากฏว่า กรมขุนสิงหวิกรม
เกรียงไกรทรงรักใคร่พวกทหารเรือเป็นชีวิตจิตใจและไม่เคยทำตัวสนิทสนมกับลูกน้องโดย
เฉพาะทหารบก⁴ และการปฏิบัติตนของเสนาบดีพระองค์ใหม่ที่มีท่าทีอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่เกิน

¹ คุุรายละเอียดในชัชนีนั้นต์ สมุทวณิช, แผนพัฒนาทางการเมืองฉบับแรกของไทย.

² วิชา มโนวิโมกข์, เรื่องเดิม, หน้า 17-8.

³ พล.ต.อ.เย่า ศรียานนท์, "เหตุการณ์ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง,"
ในสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย(ผู้รวบรวม), เรื่องเดิม, หน้า 150-2.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ไปไม่กี่ลาพักลาเตียงเหมือนพระองค์เจ้าวรเดชเสนาบดีเก่าอันจะเป็นช่องทางให้กิจการทหารบกซึ่งเคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อนต้องเสื่อมลง

ต่อมาเมื่อรัฐบาลมอบให้กรมขนส่งหวิกรมเกรียงไกรทรงหาทางแก้ไขเปลี่ยนแปลงราชการทหารบกเข้าสู่คุณภาพ พระองค์ทรงวางแผนตัดทอนยุบกรมกองทหารและสับเปลี่ยนตัวบุคคลตามโครงการทหารปีพุทธศักราช 2475 การวางแผนการครั้งนี้มีผลกระทบกระเทือนโดยตรงต่อพระยาพลพลพยุหเสนา เพราะเมื่อมีการยุบเลิกกรมจเรต่าง ๆ เช่น กรมจเรทหารบก กรมจเรทหารปืนใหญ่และกรมจเรทหารช่าง รวมจัดเป็นกรมเดียวกันเรียกว่ากรมจเรทหารบก¹ ตามโครงการนี้ระบุว่า จะบรรจุ พล.ต.ม.จ. ทองที่ชาญ ทองใหญ่ จเรทหารมาเติมเข้าเป็นจเรทหารบก ซึ่งมีผลทำให้ พระยาพลพลพยุหเสนาในขณะนั้นดำรงตำแหน่งจเรทหารปืนใหญ่และดำรงยศเป็น พ.อ.พระสรายุทธ สรสิทธิ์ (พ.อ.ชั้น 2) และเป็น 1 ใน 91 นายทหารที่ได้รับการคัดเลือกจากพระองค์เจ้าวรเดชให้เลื่อนชั้นเงินเคียนในชั้นยศเดิมเพียงชั้นเดียว จาก พ.อ.ชั้น 2 เป็น พ.อ.ชั้น 1 ในปี พ.ศ. 2474 แต่คณะอภิรัฐมนตรีล้มมติไม่เห็นชอบด้วย จนพระองค์เจ้าวรเดชต้องลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีดังที่โลกลาวมาแล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 พระยาพลพลพยุหเสนาต้องมาดำรงตำแหน่งรองจเรทหารบกตามโครงการคุณภาพของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมองค์ใหม่และดูเหมือนว่า พระยาพลพลพยุหเสนาจะถูกลดตำแหน่งจนมีข่าวเล่าลือวิพากษ์วิจารณ์กัน² ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระยาพลพลพยุหเสนาเหนื่อยใจ ประกอบกับในปีงบประมาณ พ.ศ. 2475 ได้มีการพิจารณาเลื่อนชั้นเงินเคียนนายทหารซึ่งมีใก้เป็นไปตามหลักการที่ว่า "การเลื่อนชั้นเงินเคียนในยศเดิมนั้นให้เลื่อนได้ แต่มีเงื่อนไขว่าจะต้องเลื่อนมาแทนคนเก่าซึ่งจำหน่ายออกภายหลังที่ได้รับรูป

¹ กจข. ร.7 ก.1/9 เบ็ดเสร็จกระทรวงกลาโหม รายงานการประชุมอภิรัฐมนตรี ครั้งที่ 49/2474 วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2474 เรื่องการแก้ไขเปลี่ยนแปลงราชการทหารบกในเรื่อผู้กุดยถาสและเรื่องโครงการทหาร.

² ไทยนอย(นามแฝง), พระยาพล, (พระนคร: แพรพิทยา, 2497), หน้า 59 และ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์, เรื่องเดิม, หน้า 113.

การตามงบประมาณสำหรับพุทธศักราช 2475 แล้ว¹ นายทหารที่ได้รับการเลื่อนขึ้นเงินเดือนในครั้งนี้มีได้รับความรับผิดชอบการทำงานมากกว่าปีที่ผ่านมาแล้วทั้งยังเป็นเรือพระวงศ์อภัย² การตัดสินใจของรัฐบาลในคราวนี้แสดงให้เห็นถึงความมอญติธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับ การเลื่อนขึ้นเงินเดือนนายทหาร 91 นายในปี พ.ศ. 2474 ซอนี่เป็นการแสดงถึงขอบกพรองของรัฐบาลและการที่นโยบายต่าง ๆ จะต้องผ่านการพิจารณาของคณะองคมนตรีเสียก่อนแล้วพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระราชวินิจฉัยตามมติของคณะองคมนตรี ทำให้บุคคลต่าง ๆ เข้าใจว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตกอยู่ในอิทธิพลของคณะองคมนตรีและพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ พระยาพหลพลพยุหเสนาเห็นขอบกพรองของระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเมื่อมีเพื่อนนายทหารมาชักชวนให้เขาร่วมกับคณะราษฎรเพื่อทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พระยาพหลพลพยุหเสนาจึงยินดีเข้าร่วมด้วย

พ.อ.พระยาทรงสุรเดช

ในขณะที่ทางฝ่ายพลเรือนไกรร่วมกันก่อตั้งคณะราษฎรที่ปารีสนั้น ทางฝ่ายทหารซึ่งมีพระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธ ไต่สนทนากันในเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองก่อนเวลาปฏิวัติในราว 2-3 ปี โดยที่ไม่ทราบวาทางฝ่ายพลเรือนใดคิดการอยู่เหมือนกัน ทางฝ่ายพลเรือนถึงแม้ว่าจะไค่นายทหารเป็นพวกอยู่บ้างก็เป็นแต่นายทหารชั้นผู้น้อยไม่มีตำแหน่งสำคัญในกองทัพ ด้วยเหตุที่ทางฝ่ายพลเรือนต้องการไค่นายทหารคนสำคัญ ๆ เขาร่วมเป็นกำลังจึงไค้มีการติดต่อกันขึ้น โดย ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี ซึ่งคุ้นเคยกับพระยาทรงสุรเดช มากอนเป็นผู้ติดต่อประสานงานในการรวบรวมกำลังทางฝ่ายทหาร เขาร่วมคณะราษฎร

¹ กจช. ร. 7 ค.15/15 งบประมาณแนบคิน พ.ศ. 2475 รายงานการประชุมเสนาบดีสภา ครั้งที่ 24 มีนาคม 2474.

² ม.ล.วัลย์วิภา จรุงโรจน์, พระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (วิทยานิพนธ์แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 74.

สำหรับมูลเหตุสำคัญที่พระยาทรงสุรเดชเข้าร่วมกับคณะราษฎรนั้นพิจารณาได้จากบันทึกของพระยาทรงสุรเดชซึ่งมีทัศนเกี่ยวกับการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ว่า

"... เป็นความจริงที่ในหลวงรัชกาลที่ 7 มิได้สูญเสียความสามารถที่จะแก้ไขงานของชาติให้รุ่งเรืองขึ้นได้ มุ่งแต่จะฟื้นฟูฐานะของเจ้าที่ตกต่ำมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 6 ให้รุ่งโรจน์ขึ้น โดยจะเห็นโฉมหน้าว่ามีการแต่งตั้งเจ้านักมือ จนในที่สุดทายตำแหน่งใหญ่ ๆ และสำคัญทั้งหมดคงตกอยู่ในมือของพวกเขา ซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งการระวังรักษาเอาอิทธิพลแห่งเจ้าแผ่นดินในตัว ความจริงไม่เป็นการเสียหายอะไรถ้าตั้งเจ้านายที่เฉื่อยมั่วเหลว, สวมารถ ขึ้นทำหน้าที่สำคัญและการมีใจเป็นเช่นนั้น คู่ชกแคว้นเป็นเจ้าละก็ ตั้งใจโดยไม่จำกัดเลย..."¹

เมื่อพิจารณาบันทึกของพระยาทรงสุรเดชในตอนนี้จะเห็นได้ว่ามีความไม่พึงพอใจในระบบการปกครองในแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างชัดเจน ความไม่พึงพอใจนี้สืบเนื่องมาจากการที่รัฐบาลสงวนอำนาจหน้าที่และตำแหน่งราชการสำคัญ ๆ ไว้เฉพาะพวกเขา ขุนนางสามัญชนไม่มีโอกาสที่จะก้าวเข้าไปมีอำนาจหรืออิทธิพลทางการเมือง ในขณะที่ทางฝ่ายสามัญชนนั้นต้องการที่จะได้แสดงความรู้ความสามารถในการเข้ามีส่วนร่วมในกิจการบ้านเมืองบ้าง ในกรณีนี้จะพิจารณาเห็นข้อขัดแย้งในแนวความคิดเห็นระหว่างฝ่ายรัฐบาลและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับกลุ่มขุนนางหม่อมสามัญชนกลุ่มนี้ได้อย่างชัดเจน ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและคณะอภิรัฐมนตรีตลอดจนที่ปรึกษาของพระองค์มีความคิดเห็นว่าจะไม่ถึงเวลาที่จะให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมือง ในขณะที่พวกขุนนางกลุ่มหนึ่งกำลังมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมบริหารกิจการบ้านเมืองแทนที่จะปล่อยให้ทางฝ่ายบ้านเมืองและรัฐบาลกระทำไปตามลำพัง ฉะนั้นเมื่อเกิดการขัดแย้งทางแนวความคิดขึ้น ผลที่ตามมาคือเมื่อฝ่ายหนึ่งถูกขัดขวางไม่ให้เข้าร่วมในกิจการบ้านเมืองตามที่ปรารถนา ทางฝ่ายคณะราษฎรจึง

¹พระยาทรงสุรเดช, "การปฏิวัติ 24 มิถุนายน 75 จากบันทึกของพระยาทรงสุรเดช," ในสมาคมข้าราชการแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม). เรื่องเดิม, หน้า 98-9.

ทองศักดิ์สินใจเร่งเวลาด้วยการเข้าเฝ้าอำนาจจากฝ่ายรัฐบาล เพื่อที่พรรคพวกของตนจะได้มีโอกาสเข้าไปแสดงความสามารถในกิจการบริหารบ้านเมืองแทนที่จะปล่อยให้ไปไปตามยถากรรมดังข้อความตอนหนึ่งในบันทึกของพระยาทรงสุรเดชว่า

"...เป็นที่ประจักษ์แน่แล้วว่าพระเจ้าแผ่นดินแสดงความไม่สามารถในการที่จะบัญชาการโดยอำนาจอับโชค ในงานของชาติเจริญรุ่งเรืองใด... พวกข้าราชการชั้นผู้ใหญ่แทบทั้งหมดมุ่งแต่เพียงหวังตัวให้เป็นที่โปรดปรานไว้ เนื้อเชื่อใจจากพระเจ้าแผ่นดินไม่ว่าควรวีธีใด ตลอดทั้งวิธีที่อลงกลละเกียรติยศด้วย... ทั้งสองข้อนี้ประกอบกัน ย่อมเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ไทยทรงกับทรุดเท่านั้น ควรเปลี่ยนวิธีบริหารไม่ว่าโดยวิธีใดก็ตาม ปล่อยให้บุคคลที่ตนเองและรับมือชอบกันเอง ในความเจริญหรือความเสื่อมของชาติ แทนที่ให้พระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวรับผิดชอบ ซึ่งไม่มีทางจะดีขึ้น...

การหาตัวบุคคลสำคัญสำหรับงานบริหารตำแหน่งสำคัญ ในแสนยาก ราษฎรยังไม่มีการศึกษาถึงขีดที่จะปกครองตัวเองให้เป็นผลดีจริง ๆ ใด แต่เมื่อไรเลาถึงจะมีคนดี ๆ ไว้นำบริหารหურงาน และเมื่อไรเลาราษฎรจึงจะถึงขีดที่ธานี ในเมื่อพระเจ้าแผ่นดินไม่เปิดโอกาส ทั่วแควเกิดใหม่ก็ยังคงเปรมเช่นนั้น ตกลงจะต้องเริ่มคนเสียในเมื่อไม่ยอมไปตลอดไปตามบุญตามกรรม"¹

อาจจะกล่าวได้ว่าจุดประสงค์ของพระยาทรงสุรเดชในการเข้าร่วมคณะราษฎรก็คือความปรารถนาที่จะเข้าไปแก้ไขมีอยู่หลายอย่างของบ้านเมืองที่รัฐบาลในสมัยนั้นไม่สามารถแก้ไขได้สำเร็จ พร้อมกับความต้องการที่จะจัดระบบเจ้าขุนมูลนายที่มุ่งเห็นศักดิ์ตระกูลของมนุษย์มีความสำคัญกว่าความสามารถ รวมทั้งจารีตประเพณีเก่า ๆ ต้องการให้สภาพทางสังคมให้แตกต่างไปจากที่เป็นอยู่ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ให้เห็นความรู้ความสามารถของมนุษย์มีความสำคัญกว่าพื้นฐานจากการกำเนิด ต้องการล้มเลิกระบบชนชั้นให้หมดไปจากสังคมไทย พร้อมกับความปรารถนาที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่าสามัญชนก็มีความสามารถทัด

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

"...มุดเหตุอันสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้พวกเรารันทกใจ
สำหรับการปกครองแบบวายนำนานจเห็นอหิวไทแกกษัตริชาติ
ราชก็คือ ในราชสำนักและวังเจวนายใหญ่ ๆ กำลังเต็มไปด้วย
ควยการประจบสอพลออย่างสิ้นดี ทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องขึ้นอยู่กับ
กับมหาดเล็กเก็กษา หรือสมัครพรรคพวกลูกน้องทงนั้น ซึ่งได้
รับการเดือนยุดบรรคาคักคักน้อยอย่างปรุกปราค การทหารกำ
ดังรวงโรยเสื้อมโหรมนุละโหรมลงเป็นลำดับในขณะทีในราช
สำนักเต็มไปควยค. มรุงโรจน."¹

นอกจากนี้แล้ว ในบันทึกของพระประศาสน์พิทยายุทธอีกตอนหนึ่งทำให้ทราบข้อ
เท็จจริงอีกประการหนึ่งว่า ทางกลุ่มของนายทหารโคทราบชาววาพระบาทสมเด็จพระปก
เกล้าเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่พสกนิกรชาวไทย แต่จะเป็นควยพระองค์
ยังทรงดั่งเลพระทัยอยู่ หรือควยการทักทวงของพระราชวงศ์หรือขุนนางผู้ใหญ่จึงทำให้
ชาวการพระราชทานรัฐธรรมนูญจางหายไป ในขณะที่ทางฝ่ายผู้กอกการฝ่ายทหารกำลัง
รออยู่ และเมื่อเห็นว่าการรอคอยนั้นเป็นการรอคอยที่สูญเปล่า ทางคณะราษฎรจึงจำเป็นต้อง
ต้องทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ²

อาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า คณะราษฎร คือกลุ่มบุคคลที่ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา
จากประเทศตะวันตก มีทัศนคติเกี่ยวกับระบอบการปกครองในแบบประชาธิปไตยตามแบบ
ตะวันตก และมีความปรารถนาที่จะนำการปกครองซึ่งพวกตนได้ไปพบเห็นและได้รับการ
ศึกษามาใช้ในประเทศไทย กลุ่มบุคคลกลุ่มนี้มีความเห็นวาระบอบการปกครองที่ใช้อยู่
ในประเทศไทยขณะนั้นเป็นสิ่งที่พินสมันแล้ว และเป็นอุปสรรคอันสำคัญที่ทำให้ประเทศไทย
มีความเจริญก้าวหน้าดังประเทศอื่น ๆ คณะราษฎรได้พิจารณาเห็นขอบบพรองของ
ระบอบการปกครองที่เป็นอยู่จึงมีความปรารถนาที่จะเข้าไปมีบทบาทในการแก้ไขปัญห
สำคัญ ๆ ของประเทศ แต่เนื่องจากระบอบเกดไม่เปิดโอกาสให้ บุคคลเหล่านี้จึงต้อง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

กระทำการบีค้ำอำนาจเพื่อให้ใครมาในสิ่งที่ปรารถนา อาจจะมีบางคนในกลุ่มคณะราษฎร ที่มีเหตุผลส่วนตัว¹ หรือต้องการบริหารงานในตำแหน่งสำคัญ ๆ ทั้ง ๆ ที่ตัวเองไม่มีความรู้และไม่เคยงานงานตำแหน่ง ๆ มาก่อนเลย เขามารวมกลุ่มกับคณะราษฎร แคมบุคคลเหล่านั้นก็มักจะอ้างว่าเป็นการกระทำเพื่อชาติเป็นส่วนใหญ่

2.2 แผนการปฏิวัติและการดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

เมื่อคณะราษฎรได้เริ่มประชุมครั้งแรกที่กรุงปารีสนั้น ได้มีการกำหนดหลักการเพื่อดำเนินการบีค้ำอำนาจการปกครองไว้ 3 ประการ คือ

1. การหาความรู้พิจารณาการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศต่าง ๆ ในทางประวัติศาสตร์ เพื่อทราบความมุ่งหมาย แผนการดำเนินการ ความสำเร็จและเหตุการณ์แห่งความล้มเหลวและเหตุผล ทั้งนี้ เพื่อประกอบการพิจารณาในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครองต่อไป ในเรื่องการค้นคว้าหาความรู้นี้ ได้ไปคนหนังสือตามร้านขายหนังสือที่สำคัญ ๆ และห้องสมุดหลายแห่ง ซึ่งมีบทความเกี่ยวกับการบีค้ำอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น หนังสือของเคมาร์ ปาร์ซาร์ ในการหาความรู้นี้ พลโทประยูร ภมรมนตรีได้บันทึกไว้ว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมได้พาไปคนหนังสือพิมพ์คอมมิวนิสต์ และห้องสมุดคอมมิวนิสต์จนกระทั่งถูกตำรวจฝรั่งเศสติดตามและรายงานพฤติการณ์ต่าง ๆ ให้สถานทูตไทยในกรุงปารีสทราบและเป็นสาเหตุหนึ่งที่หลวงประดิษฐมนูธรรมถูกพระองค์เจ้าจรูญศักดิ์ กฤษณาการ รายงานมายังรัฐบาลไทยขอให้เรียกตัว

¹ เช่นหลวงประดิษฐมนูธรรมมีความคิดเห็นแตกต่างไปจากผู้ออกการคนอื่น ๆ ที่ว่า "การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ต้องเป็นไปเช่นนั้นเพราะกายาพยของสังคมเปลี่ยนแปลงล้าช้าเกินสมควรกว่าการเปลี่ยนแปลงทางชีวปัจจัยของสังคม" คุุรายละเอียดใน ความเป็นอนิจจังของสังคม (พระนคร: เกวียนทอง, 2500) และการที่พระยาพหลฯ มีความพอใจและชมชื่นจากการที่ถูกลดอัตราเงินเดือน ทั้งๆ ที่พระยาพหลฯคิดว่าตนเป็นนายทหารที่มีคุณวุฒิเยี่ยมที่สุดในกองทัพขณะนั้น ใน กุศลลาภ สายประดิษฐ์, เบื้องหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 (พระนคร: จำลองศาสตร์, 2490). หน้า 110-6.

กตัญญู แต่หลวงประดิษฐมนูธรรมได้พูดกล่าว ถวายฎีกาขอพระมหากษัตริย์ไว้รคเกล้าฯ ให้รอไว้จนเสร็จการศึกษาสอบไล่เป็นคอกเตอร์อังกฤษเสียก่อน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีนำพระทัยกรุณาพระราชทานอนุญาตให้หยุดไปได้

2. กำหนดคุณสมบัติ ของบุคคลที่จะมาร่วมคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งจะต้องมีความรู้ มีรากฐานการศึกษาเพียงพอ นอกจากนั้นจะต้องเป็นผู้ที่เข้ามาร่วมด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่มีอคติหรือมีความพบบาทเคียดแค้นเป็นส่วนตัว หรือมุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงการปกครองแต่ประการใด กับทั้งจะต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติและสภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวเป็นหลักฐานที่พึงไว้วางใจได้

3. การกำหนดวิธีการหาเงินทองมาเป็นทุนในการดำเนินงาน ซึ่งในระยะแรกก็อาศัยเงินจากการเรียกรไ้เงินส่วนตัวของแต่ละคน นอกจากนี้ยังได้วางแผนประกอบธุรกิจเพื่อหารายได้เป็นกองทุนต่อไป¹

ในการประชุมของคณะราษฎรครั้งแรกนี้ จะเห็นได้ว่าได้มีการกำหนดหลักการสำคัญ ๆ เริ่มต้นจากการศึกษาประวัติศาสตร์การปฏิวัติของประเทศต่าง ๆ เพื่อหาข้อมูล วิธีการ ความสำเร็จพร้อมทั้งความล้มเหลว ข้อผิดพลาดที่ก่อให้เกิดความล้มเหลวนี้ไว้เป็นตัวอย่าง เพื่อที่จะไม่ดำเนินการผิดพลาดซ้ำรอยอีก และจากบันทึกของพลโทประยูร ภมรมนตรี นี้ทำให้ทราบว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมมีแนวโน้มไปในทางลัทธิคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ศึกษาอยู่ในประเทศฝรั่งเศส ในขณะที่ผู้ก่อการคนอื่น ๆ เช่น ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี มีความต้องการเพียงให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย ให้ประชาชนมีสิทธิในการปกครองตนเอง มีรัฐธรรมนูญ และการสำคัญที่สุด คือต้องการให้มีพระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งเป็นประมุขของประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญ ปฏิเสธการสถาปนาระบอบสาธารณรัฐโดยเด็ดขาด² และการจะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี, เรื่องเดิม, หน้า 105-6.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 129-30.

จะต้องดำเนินไปอย่างปราศจากการนองเลือด คงเว้นการกระทำทารุณใด ๆ ทั้งสิ้น¹ ต่อมาเมื่อคณะผู้ก่อการได้เดินทางกลับมายังประเทศไทยแล้วแผนการจะยึดอำนาจการปกครองจึงได้ปรากฏเป็นรูปเป็นร่างขึ้น โดยมีพระยาทรงสุรเดชเป็นกำลังสำคัญในการวางแผนการครั้งนี้ โดยมี ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี เป็นผู้วิ่งเต้นประสานงานพร้อมกับ หามสมาชิกเพิ่มเติม ในการดำเนินงานในตอนนี้ พลโทประยูร ภมรมนตรี ได้ให้ข้อสังเกตว่า

"...หลังจากที่ได้ไปติดต่อสอบถามกับท่านผู้ก่อการ 15 ท่าน ที่ใครวมลิกกันมาจากในประเทศฝรั่งเศสและพิจารณาผลการดำเนินงานที่ผ่านมารวมเวลา 3 ปี รู้สึกว่าคุ้มค่าไป อย่างเมืองซุาและซบเซา แต่ก็ยังมีความสนใจกันอยู่มาก สำหรับทางฝ่ายพลเรือนที่แตกแยกไปเป็นหลายสาย ก็ยังไม่มีความหมายที่จะเป็นกำลังประการใด ข้าพเจ้าจึงได้ตั้ง ความหวังทางด้านฝ่ายทหารเป็นสำคัญ จึงได้นัดประชุมที่ หอใหญ่ฝ่ายทหารบก...มาประชุมกันที่บ้านข้าพเจ้า..."²

ในการประชุมครั้งนี้ได้มีการพิจารณาสถานการณ์โดยทั่วไป พร้อมทั้งกำหนดแผนการที่จะยึดอำนาจ ซึ่งกำหนดกันไว้ตามสถานที่และโอกาสต่าง ๆ หลายประการ ซึ่งยังมีความเห็นแตกแยกกันอยู่ ได้มีการประมาณกำลังที่จะใช้ในการยึดอำนาจครั้งนี้ กำลังที่จะไคนั้นได้จาก พ.ท. พระสิทธิพลเรืองเดช เพื่อนของพระยาทรงสุรเดชซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้บังคับการโรงเรียนนายร้อย จึงหวังว่าจะได้กำลังจากอาจารย์และนักเรียนนายร้อย ทางด้านทหารมาและรกรบ พ.ศ. หลวงพิบูลสงคราม รับรองว่าจะไคนนอน ทางด้าน พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ ผู้อำนวยการโรงเรียนเสนาธิการทหารก็รับรองว่าจะได้กำลังจากอาจารย์และนักเรียนในโรงเรียนนี้ สำหรับ พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ นั้นยังขังใจว่ากำลังที่กะแผนการว่าจะไคนั้นจะไม่เพียงพอ แต่ก็

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.

² พลโทประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผนดินของข้าพเจ้า, หน้า 129-30.

เตรียมการฝึกซ้อมการเคลื่อนไหวกำลังไว้ให้พร้อม ถ้ามีหน่วยทหารมาและรถถังนำ
ขบวนเป็นทัพหน้าไปก็จะให้กรมทหารมาเป็นใหญ่ที่หนึ่งรักษาพระองค์ซึ่งอยู่ในความบังคับ
บัญชาเคลื่อนที่เป็นกองหนุนไป สำหรับกำลังทางทหารเรื่อนั้นหลวงสินธุสงครามชัย
ซึ่งเป็นอาจารย์อยู่โรงเรียนนายเรือไม่มีกำลังทหารในบังคับบัญชา แต่มีเพื่อนที่เป็น
ผู้บังคับการเรือรบอยู่หลายลำ รวมทั้งกองพันพ่าชนะ (คือนาวิกโยธิน ปัจจุบัน)¹

จากแผนการหากำลังในขั้นนี้จะเห็นได้ว่ากำลังทหารที่คิดไว้ว่าจะเป็นการยึด
ของฝ่ายคณะราษฎรนั้นเลื่อนลอยไม่มีจำนวนที่แน่นอน ผู้ใหญ่ทางฝ่ายนายทหารส่วน
มากก็ได้เป็นผู้ที่บังคับบัญชากองกำลัง มีแต่พระยาฤทธิอัคเคยเท่านั้นที่มีกำลังทหาร
อยู่ในบังคับบัญชา 3 กองพัน² ฉะนั้นจำนวนกำลังที่คิดไว้ว่าจะเป็นการยึด
อำนาจนั้นเป็นจำนวนน้อยมาก พระยาทรงสุรเดชวางแผนการจึงต้องปิดความลับ
ความอัตรากำลังไว้ เพราะเกรงว่าถ้าถูกการอื่น ๆ ทราบว่ามีกำลังน้อยก็อาจ
จะถอนตัวออกหมด โดบอกแผนการเพียงแค่ว่าเมื่อถึงวันที่กำหนดจะปฏิบัติการแล้ว
จะโค่นทหารหมดทั้งกรุงเทพฯ การปิดปิดความลับข้อนี้ไว้นานชั่วโง่งมสุดท้ายนั้นเป็นปัจจัย
สำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลทำให้การปฏิวัติครั้งนี้ประสบความสำเร็จ

สำหรับแผนการยึดอำนาจนั้นแบ่งออกเป็นตอน ๆ ดังต่อไปนี้

1. ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2474 พระยาทรงสุรเดชซึ่งเดินทางไปเป็น
ประธานกรรมการสอบไล่นักเรียนนายร้อยในสนามที่ราชบุรี ได้ถือโอกาสนี้รวบรวม
พรรคพวกและคิดแผนการร่วมกับพระประศาสน์พิทยายุทธและพระสิทธิพลเรืองเดช แผน
การที่คิดนี้คือจะทำการยึดพระที่นั่งอัมพรสถาน ซึ่งเป็นที่ประทับของพระบาทสม
เด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉวยความอารักขาแก่พระบาทสมเด็จพะเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็น
ประกันในการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญต่อไป แต่แผนการนี้กองเล็กลงไปเพราะพระ
ประศาสน์พิทยายุทธได้เสนอขอเสียว่า แม้จะสามารถยึดพระที่นั่งอัมพรสถานได้ แต่การ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 130-2.

² พระยาทรงสุรเดช, เรื่องเดิม, หน้า 103.

จะเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยามต้องผ่านมหาดเล็กนายทหารรักษาพระองค์อีกมาก คงจะประสบความสำเร็จโดยยากถ้าจะเลือกปฏิบัติตามแผนการนี้และอาจจะต้องเกิดการนองเลือดขึ้นได้¹

2. ทอดมหาราชทรงสุระเครไคเสนอแผนการยึดอำนาจการปกครองต่อที่ประชุมคณะราษฎร รวม 3 แผนด้วยกัน คือ²

ก. นัดประชุมนายทหารกรมเสนาธิการ ที่กรมยุทธศึกษา หรือที่ศาลาวาการกระทรวงกลาโหม เพื่อที่คณะราษฎรจะได้ประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองท่ามกลางนายทหารเหล่านี้ หากมีผู้ใดไม่เห็นด้วยหรือขัดขวางผู้ก่อการก็จะได้เข้าควบคุมตัวไว้ ขณะเดียวกันผู้ก่อการฝ่ายทหารเรือและพอดเรือนั้นก็แยกย้ายกันไปควบคุมตามวังของพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ภายหลังจากที่ประชุมนายทหารสิ้นสุดลงแล้ว ก็จะได้นำตัวบุคคลเหล่านี้มาควบคุมไว้ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม หรือบนเรือรบ

ข. จัดหน่วยต่าง ๆ ไปควบคุมตามวังของพระบรมวงศานุวงศ์และบ้านของขุนนางคนสำคัญ ๆ พร้อมกับนั้นก็จัดหน่วยออกไปทำการติดการติดต่อดสื่อสาร ในขณะเดียวกันก็จะออกคำสั่งลวงนายทหารไปชุมนุมกัน ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า เพื่อที่คณะราษฎรจะได้ได้ประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองต่อหน้าทีนายทหารเหล่านี้

ค. กำหนดให้ทหารหน่วยหนึ่งจู่โจมเข้าควบคุมองค์กรพระนครสวรรค์พิ นิต เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นผู้คุมกำลังของประเทศขณะนั้น มาประทับที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อประกันความปลอดภัยแก่คณะราษฎรและดำเนินการอื่น ๆ ในทำนองเดียวกันกับแผนการที่ 2

ข้อสังเกตจากประชุมผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองคือในเวลาประชุมก็ไม่มีใครแสดงแผนการออกมาว่าเป็นแผนที่ใช่การได้จริง ๆ ทุก ๆ คนมุ่งแต่นั่งฟังเพื่อจะได้ทราบว่าหัวหน้าฝ่ายทหารได้รับผลในทางเพิ่มพูนกำลังสำคัญ ๆ ขึ้นหรือเปล่าและจะทำ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 102.

² กุหลาบ สายประดิษฐ์, เรื่องเดิม, หน้า 103-107.

อย่างไร จนกระทั่งในเดือนมิถุนายน ซึ่งเป็นเดือนที่กำหนดจะทำการปฏิวัติครั้งสุดท้าย แล้วยังสุดท้ายก็ยังไม่สามารถจะวางแผนการที่แน่นอนได้ จนกระทั่งก่อนหน้าวันที่ 24 มิถุนายน เพียงไม่กี่วันจึงได้มีการประชุมอีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งสุดท้ายและกำหนดจะใช้แผนการที่ 3 เป็นแผนปฏิบัติการและได้กำหนดวันที่จะลงมือทำการยึดอำนาจ ในครั้งแรกที่ประชุมได้กำหนดให้เป็นวันอาทิตย์ที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แต่จำเป็นต้องเลื่อนไป เพราะทางฝ่ายผู้ก่อการล้มทรราชมาว่าในวันที่ 18 นั้น กรมพระนครสวรรค์วรพินิตองค์ประจักษ์ที่สำคัญที่สุดของคณะราษฎรจะเสด็จประพาสทางชลมารคตามลำน้ำเจ้าพระยาและจะเสด็จกลับวันจันทร์ ฉะนั้นถ้าลงมือปฏิบัติการในวันอาทิตย์ที่ 19 มิถุนายน ก็จะไม่ได้องค์กรมพระนครสวรรค์วรพินิตมาเป็นองค์ประจักษ์ของคณะราษฎรตามแผนการจึงได้เลื่อนการปฏิบัติการออกไปเป็นวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แต่ปรากฏว่า ในวันนั้นทหารเรือยังไม่กลับจากการฝึกซ้อมทางทะเล ถ้าลงมือกระทำในวันนั้นก็จะขาดกำลังสนับสนุนจากฝ่ายทหารเรือไปอีก¹ จึงต้องเลื่อนกำหนดวันอีกเป็นครั้งที่ 2

คณะผู้ก่อการได้กำหนดว่าจะใช้วันที่ 23 มิถุนายน เป็นวันปฏิบัติการแต่ปรากฏว่าในวันนั้นกำลังของคณะปฏิวัติก็ยังไม่พร้อมอีก ในที่สุดคณะผู้ก่อการได้ตัดสินใจเด็ดขาดว่าจะไม่มีการเลื่อนกำหนดวันอีกต่อไป ทั้งนี้เพราะทางฝ่ายคณะผู้ก่อการล้มทรราชมาว่าทางฝ่ายรัฐบาลไทยราบระแคะระคายความเคลื่อนไหวของคณะราษฎรบางแล้ว พล.ต.ท. พระยาอชิรชนประภาศ อธิบดีกรมตำรวจ และ พ.ต.อ. พระยาจรูญ ผู้บัญชาการกองตำรวจกลางได้สืบทราบเรื่องราวของคณะผู้ก่อการบางคน และได้นำรายชื่อบุคคลซึ่งต้องสงสัยไปกราบบังคมทูลกรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ให้ลงพระนามในหมายจับเพื่อจะได้ดำเนินการจับกุมต่อไป แต่เมื่อกรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงพิจารณารายชื่อผู้ต้องสงสัยแล้วก็ทรงทักท้วงว่าบุคคลเหล่านี้เป็นเด็ก ๆ ไม่มีความหมายอะไร และยังทรงคุ้นเคยกันมาแต่ก่อน จึงได้ยับยั้งการออกหมายจับผู้ก่อการ² ซึ่งการณครั้งนี้

¹ เสือทอง สุกใสภณ, "เหตุการณ์ในหนึ่งวัน," สังคมศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ 10 ฉบับที่ 6 (มิถุนายน, 2515), หน้า 19.

² พลโทประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แฉกดินของข้าพเจ้า, หน้า 147-8.

เป็นการเร่งกำหนดเวลาที่คณะราษฎรวิ่งรอกกันมาตลอดให้เร่งดำเนินงานเพราะถ้าวิ่งรอ
เลื่อนกำหนดเวลาออกไปอีก รัฐบาลก็มีหลักฐานมั่นคงกว่านี้ก็จะคงต้องถูกจับกุมกัน

วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นวันกำหนดว่าจะเป็นวันปฏิบัติการครั้งสุดท้าย
ท้ายจะไม่มีการเลื่อนกันอีกต่อไป มิฉะนั้นแล้วอาจจะต้องถูกจับกุมคล้ายกับเหตุการณ์
เมื่อ ร.ศ. 130 ก่อนหน้าที่จะถึงขั้นนั้น พ.อ.พระยาทรงสุรเดช ในฐานะอาจารย์ใหญ่
ฝ่ายวิชาการทหารบกกรมยุทธศึกษาทหารบก ใคออกประกาศว่าจะทำการฝึกฝนยุทธวิธีแผน
ใหม่ ให้ทหารราบต่อสู้กับรถรบโดยจะเอานักเรียนนายร้อยทำหน้าที่ทหารราบ ธารชอม
รบดังกล่าวจะมีขึ้นในตอนเช้าตรู่ของวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ณ ลานพระบรม
รูปทรงมา พ.อ.พระยาทรงสุรเดชและ พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธอาจารย์ประจำ
กรมยุทธศึกษาจะเป็นผู้บรรยายในการนี้ และได้มีคำสั่งให้กองทหารต่าง ๆ ในพระนคร
ไปพร้อมกัน ณ ที่นั้น ในเวลา 6.00 น. เพื่อทำการฝึกยุทธวิธีครั้งสำคัญนี้โดยทั่วกัน¹
แผนการนี้เป็นแผนการลวงเพื่อรวมกำลังพลให้ตกอยู่ในความควบคุมของคณะราษฎรของ
พระยาทรงสุรเดช นอกจากการลวงกำลังทหารให้ตกอยู่ในความควบคุมของคณะราษฎร
แล้ว ผู้ก่อการโค่นล้มสายการปฏิบัติงานดังนี้ คือ

1. คณะผู้ก่อการฝ่ายพลเรือนอันมีหลวงโกวิทอภัยวงศ์เป็นหัวหน้า รวมควย
ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี นายวิลาส โอสถานนท์ นายประจวบ บุนนาค ร.อ.หลวง
นิเทศกลกิจ ร.น. และนายทหารเรืออีก 2-3 คน ใคเข้ายึดที่ทำการไปรษณีย์กลางซึ่ง
ขณะนั้นตั้งอยู่ที่หน้าวัดราชบูรณะไว้ใคโดยเรียบร้อย² พร้อมกันนั้นใคทำการตัดสายโทร
ศัพทเพื่อเนนการตัดขาดการติดต่อสื่อสารระหว่างพระนครและเป็นการป้องกันมิให้มี
หน้าที่ควบคุมกำลังพลติดต่อกับกองกำลังของตนใคอีกทั้งยังเป็นการตัดการติดต่อระหว่าง
กรุงเทพฯและหัวหินซึ่งเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การปฏิบัติการ
ตามแผนการนี้เริ่มประมาณเวลา 4.00 น. ใคเวลาทำการไม่ถึง 15 นาที เพราะ

¹ เตือน ศุภโสภณ, "เหตุการณ์ในหนึ่งวัน...", หน้า 21.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

เพราะก่อนหน้าจะลงมือทำการ ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี และ หลวงโกวิทอภัยวงศ์ซึ่ง
เป็นข้าราชการกรมไปรษณีย์ได้ทำการฝึกซ้อมและสำรวจสถานที่และหึ่งเตรียมเครื่องมือ
เครื่องใช้ไว้พร้อมแล้ว¹

2. คณะผู้ก่อการฝ่ายทหารเรือ มี น.ท.หลวงศุภชลาศัย ร.อ.หลวงนาวา
วิจิตร ร.น. ร.อ.สงวน รุจิราภา ร.น. ร.ท.ทองหล่อ(ทหาร) ข้าหิรัฐ ร.น.
 ฯลฯ ทั้งนี้โดยการวางแผนของหลวงสินธุสงครามชัย นำกำลังทหารเรือลำเลียงข้ามฟาก
มาจากกองพันพาหนะเพื่อส่งไปยังลานพระบรมรูปทรงม้า โดยอ้างว่ากรุงเทพฯ เกิดการ
จลาจล กำลังส่วนนี้นำมาสมทบกับกำลังเรือรบหลวงพาสีรังทวีปของเรือเอกสังวรยุทธ
กิจ (สังวรรณ สุวรรณชีพ) ซึ่งได้มอบสุรากันมาตลอดคืนเพื่อปลุกกำลังใจ² กำลัง
ทหารเรือทั้งหมดนี้มีประมาณ 400 คนเศษ ได้เข้ายึดลานพระบรมรูปทรงม้าไว้ก่อนหน่วย
อื่น ๆ

3. คณะผู้ก่อการฝ่ายทหารบก มี พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา พ.อ.พระยา
ทรงสุรเดช พ.ท.พระประกาศนพิทยายุทธ พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม ร.อ.หลวงทัศนัยนิ
ยมก๊ก หลวงชำนาญยุทธศิลป์ หลวงสฤษฏ์ยุทธศิลป์ หลวงรณสีหิพิชัย ฯลฯ รวมทั้งสิ้นประ
มาณ 10 เศษ ได้ประชุมกันที่บริเวณใกล้ๆ ซุมทางรถไฟสถานีบางซื่อ บนถนนปฏิพัทธ์
ห่างจากบ้านพระยาทรงสุรเดชประมาณ 200 เมตรเศษ เมื่อเวลา 5.00 น. กำลัง
ส่วนนี้ได้เข้ายึดคลังแสงสรรพาวุธของกรมทหารม้าที่ 1 รักษาพระองค์(ซึ่งตั้งอยู่ในบริ
เวณกรมทหารม้ายานเกราะ บางกระบือ) ไว้ได้โดยเรียบร้อย โดยหลวงว่าเกิดการ
จลาจลขึ้นในใจกลางพระนครแล้ว อาวุธทุกชิ้น กระสุนทุกนัด รถยนต์ รถถัง ตลอดจน
กำลังทหารทั้งหมดในกรมได้ตกอยู่ในความควบคุมของคณะราษฎร เมื่อยึดกำลังส่วนนี้ได้
แล้วจึงเคลื่อนกำลังมาที่ลานพระบรมรูปทรงม้าสมทบด้วยกำลังทหารปืนใหญ่จากกรมทหาร
ปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์ของพระยาฤทธิอัคเนย์ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน นอกจากนี้
นี้ก็ยังมีทหารบกหน่วยต่าง ๆ ที่ส่งมาตุการฝึกยุทธวิธีแผนใหม่ตามแผนการกลดลงของพระ

พลโทประยูร ภมรมนตรี, ๕๕๑๕๓๐๔๗๗๗ (กพท.), ๓๖๑ 16๗.

1. พลโทประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า, หน้า 160.

2. เสืออน ศุภโสภณ, "เหตุการณ์ในหนึ่งวัน," เรื่องเคิม, หน้า 22.

ยาทรงสุระเดชอีกหลายหน่วย¹

4. เมื่อกำลังทางฝ่ายทหารบกมาถึงลานพระบรมรูปทรงมาแล้ว พระยาพหลพลพยุหเสนาจึงได้ประกาศยึดอำนาจการปกครองท่ามกลางทหารที่มารวมชุมนุม ณ ที่นั้น พร้อมขอความร่วมมือจากทหารรวมชุมนุมอยู่ด้วย เหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในครั้งนี้ กระทำให้บรรดาทหารที่ซมวิชิการยุทธศึกษาแผนใหม่ตกตะลึงและงงเง้งกระทำอะไรไม่ถูกควยไม่รู้นคนสายปลายเหตุมาก่อน และเมื่อได้รับคำสั่งให้เข้าไปในรั้วพระที่นั่งอนันตสมาคมก็เข้าไปอย่างนั้นเอง เมื่อทหารเข้าไปในรั้วแล้ว พระยาพหลพลพยุหเสนาซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารจึงได้สั่งให้ทหารเหล่านั้นเขาแถวละกันทุกเหล่าเตรียมพร้อมสำหรับที่จะสั่งใช้การต่อไป การที่ให้ทหารเหล่านั้นเขาแถวละกันหมดทุกเหล่า เชนนี้ก็เป็นการป้องกันมิให้ผู้บังคับบัญชาคนใดคนหนึ่งสั่งการแก่ทหารของตนได้สะดวก เพราะทหารของตนมิได้อยู่รวมกัน กระจายแยกกันอยู่ทั่วไป บรรดา นายทหารเหล่านี้ไม่ทราบจะแก้ไขสถานการณ์อย่างไร จึงจำเป็นต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร²

5. กำลังทหารอีกส่วนหนึ่งของคณะราษฎรได้แยกย้ายกันเข้ายึดสถานที่สำคัญ ๆ ของทางราชการไว้ได้จนหมดสิ้น เชน พระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งได้รับการดัดแปลงเป็นกองบัญชาการของคณะราษฎร นอกจากนี้ก็มีสถานีรถไฟหัวลำโพง สถานีวิทยุกระจายเสียงที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข พระบรมมหาราชวัง วังปารุสกวัน ตลอดจนกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ

6. คณะผู้ก่อการคนสำคัญ ๆ ของคณะราษฎรบางคนได้รับมอบหมายให้เดินทางไปเชิญบุคคลสำคัญ ๆ มาไว้เป็นตัวประกันของคณะราษฎร เชน พระประศาสน์พิทยายุทธ มีหน้าที่ไปเชิญเสด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ผู้สำเร็จราชการ และประธานอภิรัฐมนตรีและเสนาบดีมหาดไทยซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่คณะราษฎรจำเป็นต้อง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

² พระยาทรงสุระเดช, เรื่องเดิม, หน้า 113.

ทองโค้วพระองค์ไว้เป็นเครื่องตอรองกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและเปี่ยมการตัดก่า
 ลังสำคัญของทางฝ่ายรัฐบาลเก่า ทั้งนี้เพราะกรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงมีอิทธิพล
 และเป็นทีเคารพนับถือของบรรดานายทหารและข้าราชการทั่วไป อาจจะต้องสั่งการเพื่อทำ
 การต่อต้านคณะราษฎรได้ พระประศาสน์พิทยายุทธเดินทางไปพร้อมกับนักเรียนนายร้อย
 เป็นกำลังสำคัญ งานที่พระประศาสน์พิทยายุทธรับไปทำครั้งนี้เป็นงานใหญ่และเสี่ยงอัน
 ตรายมาก เพราะกรมพระนครสวรรค์วรพินิต มีข้าราชการบริวารแวดล้อมอยู่เป็นจำนวนมาก
 ก่อนที่จะไปถึงวังบางขุนพรหมถึงเป็นที่ประทับนั้นได้เข้าไปยึดโรงพักบางขุนพรหมเสียก่อน
 เพื่อป้องกันการชุมนุมใจศึกรายหลัง หลังจากยึดโรงพักบางขุนพรหมได้แล้วจึงได้เคลื่อน
 ขบวนรถลงไปบริเวณหน้าวังบางขุนพรหม ซึ่งบริเวณภายในวังโคจรมากระแคะคายมา
 ก่อนแล้วว่าจะเกิดเหตุการณ์ร้ายขึ้น พล.ต.ท. พระยาอภิรักษ์ประภาศ อธิบดีกรม
 ตำรวจได้มานอนค้างเพื่อถวายความปลอดภัยแก่กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เมื่อพระ
 ประศาสน์พิทยายุทธเดินทางมาถึงโคสงญูแทนเข้าไปเชิญเสด็จกรมพระนครสวรรค์วรพินิต
 โดยใช้เวลา 10 นาที ในระหว่างที่รอคอยอยู่นั้นก็ปรากฏว่าได้ยินเสียงปืนดังออกมาจาก
 ตัวตึก ทางฝ่ายผู้ก่อการจึงได้ยิงปืนกลจากรถถึงโคตอไปบ้าง เมื่อพระประศาสน์พิ
 ยายุทธเข้าไปเชิญเสด็จกรมพระนครสวรรค์วรพินิตนั้น พล.ต.ท. พระยาอภิรักษ์ประภาศ
 อธิบดีปืนจะยิงพระประศาสน์พิทยายุทธ แต่นายทหารเรือที่ไปคอยโคป้องกันไว้ได้ หลังจาก
 การเจรจาโคตอกลับแล้วกรมพระนครสวรรค์วรพินิตก็ทรงยินยอมตามคำเชิญของคณะ
 ราษฎร มีพระชายาและข้าราชการบริวารตามเสด็จด้วยหลายคน นอกจากการเชิญเสด็จ
 กรมพระนครสวรรค์วรพินิตแล้วงานหนักอีกชิ้นหนึ่งก็คือการไปเชิญตัวพระยาสิทธิราชเคโ
 ชัย เสนาธิการทหารบก ซึ่งท่านเป็นคนที่เข้มแข็งไม่ยอมคนงายๆ และมักจะมีปืนติดตัว
 อยู่เสมอ พระประศาสน์พิทยายุทธจะคงไขศอสามระมัดระวังเป็นพิเศษ แต่เป็นคราว
 เคราะห์ดีที่เมื่อพระประศาสน์พิทยายุทธไปถึงนั้นพระยาสิทธิราชเคโชชัยกำลังจะเข้าห้อง
 น้ำจึงเป็นการง่ายที่จะเชิญตัวมาไว้ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม บุคคลสำคัญที่คณะราษฎร
 เชิญตัวมาไว้เป็นตัวประกันนอกจากกรมพระนครสวรรค์วรพินิตและพระยาสิทธิราชเคโชชัย
 แล้วก็มี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาจักรังราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้าบรม
 วงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ อภิรัฐมนตรี พลตรีพระยาเฉลิมอากาศ เจ้า

กรมอากาศยาน พล.ต.ท.พระยาอภิกรมประภาศ อธิบดีกรมตำรวจ¹ การเชิญตัวบุคคลสำคัญต่าง ๆ เหล่านี้มีเหตุการณ์รุนแรงเพียงรายเดียวเท่านั้น คือการเชิญตัว พล.ต.พระยาเสนาสงคราม (ม.ร.ว.อ. นพวงศ์) ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 เนื่องจากพระยาเสนาสงครามกำลังเดินทางออกมาติดต่อกับที่วังบางขุนพรหม ร.ท.ขุนศรีศรากรซึ่งได้รับมอบหมายให้มาเฝ้าอยู่หน้าบ้านได้ทำการขัดขวางมิให้พระยาเสนาสงครามมีโอกาสไปติดต่อกับกำลังส่วนที่ยังเหลืออยู่มิได้อยู่ในความควบคุมของคณะราษฎร อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นอาจจะเกิดจากความตื่นเต้น² หรือเจตนาที่ไม่สามารถตัดสินได้ ขุนศรีศรากรได้ใช้ปืนยิงพระยาเสนาสงครามขาดเจ็บ คุณหญิงเสนาสงครามต้องพาส่งโรงพยาบาลโดยด่วน³

การที่พระยาเสนาสงครามได้รับบาดเจ็บในครั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากคณะราษฎรเป็นอย่างมาก เพราะพระยาเสนาสงครามเป็นบุคคลสำคัญที่คุมกำลังส่วนหนึ่งคือกองพล 1 ซึ่งยังมีได้ตกในความควบคุมของคณะราษฎร เมื่อผู้บัญชาการกองพลถูกยิงเช่นนี้เหล่าทหารในบังคับบัญชาไม่สามารถปฏิบัติการอย่างไรได้ เพราะยังไม่ได้รับคำสั่ง⁴ และในวันรุ่งขึ้นพระประศาสน์พิทยายุทธก็ได้นำคำสั่งของผู้รักษาพระนครผ่านทหารมาสั่งให้ผู้บังคับกองพันนำกำลังส่วนนี้ไปสมทบกับหน่วยอื่น ๆ ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม⁵

7. นายพลตรีพระยาประเสริฐสงครามปลัดกระทรวงกลาโหมได้รับการขอร้องให้ช่วยเหลือคณะราษฎรโดยออกคำสั่งไปยังกรมกองต่างๆ แทนเสนาบดีให้รักษาความสงบและตั้งอยู่ในที่ของตน

8. คณะราษฎรได้จัดส่งนาวาตรีหลวงศุขชลาศัยนำเรือรบหลวงสุโขทัยพร้อมด้วยหนังสือของคณะราษฎรเพื่อกราบถวายบังคมทูลขอพระราชทานรัฐธรรมนูญและอัญเชิญ

¹ เสठीอน สุภโสภณ, เรื่องเดิม, หน้า 22-3.

² พระยาทรงสุรเดช, เรื่องเดิม, หน้า 116.

³ เสठीวรักษ์(นามแฝง), ตัวตายแต่ชื่อยัง, (พระนคร: เกอกูลการพิมพ์, 2508), หน้า 134-9.

⁴ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์, เรื่องเดิม, หน้า 186.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 192-3.

พระองค์เสด็จกลับกรุงเทพฯ เพื่อเป็นประมุขของประเทศในระบอบรัฐธรรมนูญ¹

การยี่ค่ออำนาจการปกครองของคณะราษฎรได้สำเร็จอย่างราบรื่นภายในเช้าวันที่ 24 มิถุนายน นั้นเอง เวลาที่รอคอยต่อมาก็คือการรอพระราชากระแสดอมจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และเมื่อพระองค์ทรงตอบรับคณะราษฎรที่จะเสด็จกลับมาช่วยเหลือในการจัดตั้งรัฐบาลให้เป็นไปโดยเรียบร้อย การยี่ค่ออำนาจเพื่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎรก็บรรลุถึงเป้าหมายและได้รับความสำเร็จอย่างงดงาม

เมื่อพิจารณาเหตุผลที่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนี้กระทำได้สำเร็จอย่างง่ายดายปราศจากการเสียเลือดเนื้อหรือการต่อต้านจากฝ่ายรัฐบาล อาจสรุปได้เป็น 2 ประเด็น คือ

1. เมื่อพิจารณาข้อได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างฝ่ายรัฐบาลเก่าหรือพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับฝ่ายคณะราษฎรแล้ว จะเห็นว่าทางฝ่ายคณะราษฎรเป็นฝ่ายเสียเปรียบเกือบทุกด้าน ทั้งกำลังสนับสนุนจากประชาชน และกำลังสนับสนุนทางด้านการทหาร สิ่งที่คณะราษฎรถือว่าเป็นข้อต่อรองกับฝ่ายรัฐบาลเก่าก็มีเพียงตัวประกันที่คณะราษฎรเชิญมาคุมขังไว้ที่พระที่นั่งอนันตสมาคมเท่านั้น กำลังทหารของฝ่ายคณะราษฎรที่เต็มใจเข้าร่วมงานมาตั้งแต่แรกก็มีเพียงกำลังของพระยาฤทธิอัคเนย์เท่านั้น ความเป็นจริงในข้อนี้พระยาทรงสุรเดชก็มีความวิตกเป็นอย่างมาก ดังปรากฏในบันทึกตอนหนึ่งว่า

“...ครั้นก่อนหน้าวันที่ 24 เพียงน้อยวัน ใต้นัดประชุมกันที่บ้านพระยาทรงฯ มีหัวหน้าสำคัญๆ มาประชุมเช่นเคย จนถึงวันประชุมวันนี้ซึ่งเป็นการประชุมครั้งสุดท้าย ผู้อำนวยการฝ่ายทหารยังไม่ทราบรายชื่อของพวกที่จะรวมด้วย... พวกของหลวงประดิษฐโมทรามว่ามีเท่าใดและใครบ้าง ได้เห็นอยู่ 2-3 คน เท่านั้นรวมทั้งนายประยูรซึ่งเป็นผู้ติดต่อกันระหว่างพวกต่างๆ

¹พระยาทรงสุรเดช, เรื่องเดิม, หน้า 117.

พวกของหลวงสินธุฯ ไม่ทราบว่ามีเท่าไรและใครบ้าง
เห็นแต่พระประศาสนฯ ติดต่อกับหลวงศุภชลาศัย
พวกของหลวงพิบูลฯ ก็ไม่ทราบว่ามีใครบ้างเช่นเดียว
กัน

เมื่อพิจารณาตามนี้ จะเห็นได้ว่า หัวหน้าที่จะเป็นผู้กำ-
เนินการปฏิวัติมีลูกมือที่เรียกใช้ได้นั่นเองเพียง 8 คน เท่า
นั้น นอกนั้นไม่แนและไม่รู้เสียควรวามีตัวจริงหรือเปล่าและ
เป็นคนชนิดไหน จำนวนเท่าใด... เมื่อใดฟังเช่นนั้นผู้หนึ่ง
จะถอนตัว อ้างว่าไม่มีทางสำเร็จได้เลย ไม่เห็นมีอะไรเป็น
กำลังที่ทำให้เขาสนใจและไม่ใส่ใจคำตอบที่แน่นอน เป็นแต่พูด
ว่าจะมาหรือไม่มายังไม่แนส่วนหลวงสินธุฯ ตกลงจะมาตาม
กำหนด..."¹

จากบันทึกของพระยาทรงสุรเดชในตอนนี้แสดงให้เห็นว่าแม้ในการประชุมวาง
แผนการครั้งสุดท้ายทางฝ่ายคณะผู้ก่อการยังไม่สามารถกำหนดจำนวนกำลังพลที่จะปฏิบัติการ
อย่างแน่นอนได้ และด้วยเหตุนี้เองที่ผู้ก่อการบางคนมีความเห็นว่าการปฏิวัติไม่มีทางจะทำ
ได้สำเร็จเป็นแน่ แต่ผู้อำนวยการฝ่ายทหารก็รับรองว่าเมื่อถึงวันที่ 24 มิถุนายน ซึ่งเป็น
วันกำหนดปฏิบัติการนั้นจะสามารถรวมกำลังได้ทั้งหมด แต่จะได้มาโดยวิธีไหนเป็นสิ่งที่
เลื่อนลอยมาก การที่ฝ่ายผู้ก่อการไม่สามารถกำหนดจำนวนทหารได้เพียงพอที่จะลงมือปฏิ
บัติการใหญ่นี้ ทางผู้อำนวยการฝ่ายทหารได้ปกปิดเป็นความลับจนถึงชั่วโมงสุดท้าย มิ
ฉะนั้นแล้วการปฏิวัติจะไม่สามารถทำได้สำเร็จได้เลย เพราะถ้าเปิดเผยให้ผู้ร่วมงานรู้
เสียก่อนว่ามีกำลังทหารเพียงหยิบมือเดียว "เขาก็ต้องถอนตัวออกหมด แทนที่จะมี 10
คน คงจะเหลือ 3 คนเท่านั้น"²

ในขณะที่วางแผนการครั้งสุดท้ายนั้น กำลังทหารที่จะเชื่อถือได้ว่าเป็นหน่วยกำลัง
ที่แน่นอนนั้นก็คือ กำลังทหารปืนใหญ่ 1 กองพัน อันอยู่ใต้การบังคับบัญชาของพระยาฤทธิอัค
เณย กำลังทหารเรือบางส่วนภายใต้การนำของ นาวาตรีหลวงสินธุสงครามชัย หลวงชำ-
รงนาวาสวัสดิ์ หลวงศุภชลาศัย และรตถึงขนาดกลางและขนาดเล็ก ภายใต้การนำของร้อย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 104-5.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 106.

เอกทวิวงศ์ศัณยนิยามคือ นอกจากนั้นก็ยังมีนักเรียนนายร้อยภายใต้การนำของพระประศาสน์พิทยายุทธ เมื่อถึงวันที่ 24 มิถุนายน กำลังทหารที่ถูกดวงมานั้นก็คือกำลังจากกรมทหารม้า และกองพันทหารช่างบางส่วนกับกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็ก 1 กองพัน และกองทหารราบที่ 2, 1 กองพัน¹ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าถ้าหากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงยินยอมตกลงด้วยแล้ว การปะทะกันด้วยกำลังระหว่างทั้งสองฝ่ายก็จะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และโอกาสที่คณะราษฎรจะชนะนั้นคงจะยากอยู่มาก ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีกำลังทหารต่างจังหวัดซึ่งยังมิได้ตกอยู่ในความควบคุมของคณะราษฎร ประกอบกับกำลังทหารบางส่วนในพระนครก็ยังวางเฉยมิได้ เข้ากับฝ่ายคณะราษฎรแต่อย่างใด หากจะมีการสู้รบกันขึ้น กำลังดังกล่าวอาจจะมาเข้ากับฝ่ายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กำลังทหารที่คณะราษฎรวางแผนการลวงมาบางส่วนก็ยังไม่เข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้น ถ้าหากว่าเกิดการสู้รบกันขึ้นกำลังส่วนนี้อาจจะผละออกจากการควบคุมของคณะราษฎรก็เป็นได้ ฉะนั้นในประเด็นแรกนี้อาจจะกล่าวได้ว่าการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นไปโดยราบรื่นนั้น มิได้เกิดขึ้นจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ หากแต่เป็นเพราะทั้งสองฝ่ายเล็งเห็นร่วมกันว่า ถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเสียใหม่ อันถือได้ว่าเป็นการตกลงในหลักการขั้นพื้นฐานที่สำคัญ?

2. เมื่อพิจารณาบทบาทและท่าทีของบุคคลสำคัญของทางฝ่ายรัฐบาลที่มีต่อคณะผู้ก่อการตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนกระทั่งคณะราษฎรยึดอำนาจได้สำเร็จแล้ว เช่น กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีมหาดไทยซึ่งเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อวงการทหารมาก่อน เพราะเคยทรงดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีกระทรวงกลาโหมมาก่อน เมื่อได้รับรายงานจาก พล.ต.ท.พระยาอชิกรณประกาศ อธิบดีกรมตำรวจที่ได้สืบทราบความเคลื่อนไหวของคณะราษฎรมาถวายให้ทรงลงพระนามในหมายจับคณะผู้ก่อการคนสำคัญๆ บางคน เช่น หลวงประดิษฐมนูธรรม น.ต.หลวงสุภชาติชัย ร.น. น.ต.หลวงสินธุ์

¹วิเทศกรณีย์ (นวมแดง), เหตุการณ์ทางการเมือง 43 ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รวมพิมพ์, 2518), หน้า 114-121.

²เจษฎา อรุณีพัฒน์พงศ์, "ผลสะท้อนของการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ที่มีต่อกระบวนการการเมืองในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2475-2495," (วิทยานิพนธ์แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 24.

สงครามชัย ร.น. ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี คร.ท้าว ลพานุกรม ก่อนหน้าจะถึงเวลาเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่นาน แต่กรมพระนครสวรรค์วรพินิตไม่ทรงเชื่อรายงานของอธิบดีกรมตำรวจและทรงตั้งว่าบุคคลเหล่านั้นล้วนเป็นเด็ก ๆ ไม่มีความหมายอะไร ทรงสนิทสนมคุ้นเคยมาตั้งแต่ชั้นนิกา ส่วนนายท้าว ลพานุกรมนั้นเป็นน้องคุณหญิงมานวราชเสวี จึงได้รับสั่งเรียกพระยามานวราชเสวีอธิบดีกรมอัยการมาเฝ้า เมื่อพระยามานวราชเสวียืนยันว่านายท้าวไม่สนใจกิจการบ้านเมือง พระองค์ทรงยับยั้งการออกหมายจับบุคคลเหล่านั้น¹ เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นข้อบกพร่องของทางฝ่ายรัฐบาลเป็นอย่างมาก ทรมพระนครสวรรค์วรพินิตซึ่งทรงเป็นหลักของบ้านเมืองอยู่ในเวลานั้นสมควรที่จะพิจารณาเหตุการณ์ครั้งนี้ด้วยความเฉลียวพระทัยอยู่บ้าง เพราะในรายชื่อที่อธิบดีกรมตำรวจส่งมานั้นมีชื่อหลวงประดิษฐ์มนูธรรมซึ่งเคยมีประวัติความเป็นมาเอนเอียงไปในทางการเมืองตั้งแต่เมื่อยังศึกษาอยู่ในประเทศฝรั่งเศสจนกระทั่งพระองค์เจ้าจันทบุรีศรีกิติ กฤษดากร รายงานเข้ามาให้รัฐบาลพิจารณาเรียกตัวกลับมาแล้วครั้งหนึ่ง ถึงแม้ว่าจะมีรายชื่อบุคคลที่พระองค์ทรงคุ้นเคยคุ้นกันบ้างที่จะทรงพินิจพิจารณาและดำเนินการสอบสวนเรื่องราวติดตามความเคลื่อนไหวต่อมา มิใช่ปล่อยจนเหตุการณ์ล่วงเลยมาจนแก้ไขไม่ได้ และเมื่อเกิดการปฏิวัติขึ้นแล้วพระองค์ก็ไม่ทรงมีพระดำริที่จะหาหนทางต่อสู้กับฝ่ายคณะราษฎรเลย ทั้งๆที่เมื่อเปรียบเทียบข้อได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างพระองค์และคณะราษฎรแล้ว กรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงมีอิทธิพลในหมู่ทหารมากกว่าทางฝ่ายคณะราษฎรอย่างแน่นอน ถ้าพระองค์จะทรงสั่งดำเนินการต่อสู้หนทางชนะก็ต้องเป็นของฝ่ายรัฐบาลเก่ามากกว่าคณะราษฎร ทั้งนี้เพราะนอกจากกำลังทหารแล้วกำลังตำรวจก็พร้อมที่จะเป็นกำลังให้กับพระองค์ต่อสู้กับคณะราษฎร² นอกจากนั้นแล้วเมื่อคณะราษฎรอัญญาพระ องค์มาไว้เป็นองค์ประกันที่พระที่นั่งอนันตสมาคมแล้ว พระองค์ทรงยินยอมให้ความร่วมมือกับคณะราษฎรโดยการออกหมายประกาศให้ราษฎร ทหาร ข้าราชการ ให้ความร่วมมือกับคณะราษฎร รวมทั้งไค้ลงพระนามรับรอง

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แฉดินของข้าพเจ้า, หน้า 148.

² รอง ศยามานนท์, เรื่องเดิม, หน้า 46.

คณะราษฎร ซึ่งประกาศทั้ง 2 ฉบับนี้ มีอิทธิพลต่อบรรดาข้าราชการและทหารเป็นอันมาก จึงไม่มีผู้ใดคิดต่อต้านการกระทำของคณะราษฎรและเป็นการสะกดแก้คณะราษฎรที่จะดำเนินการต่าง ๆ ใ้ได้อย่างราบรื่น นอกจากกรมพระนครสวรรค์วรพินิตแล้ว องค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เองก็ทรงมีพระราชดำริว่า

"...ข้าพเจ้าเห็นว่าการปฏิวัติครั้งแรกนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ข้าพเจ้าทราบดีว่ามันจะต้องเกิดขึ้น นักเรียนไทยที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศไม่ได้อยู่ในรชนชั้นเดียวกันกับสมัยก่อน บุคคลเหล่านี้ไม่พึงพอใจหน้าที่การงานที่กระทำอยู่ คุยแหย่กัน จึงได้มีกลุ่มปฏิภักิรียาขยายตัวขึ้น พลั้งกลุ่มนี้ได้ขยายตัวจนถึงจุดระเบิดเมื่อประสบกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ..."¹

จากพระราชบันทึกซึ่งพระราชทานไปยังมิสเตอร์เจมส์ แบกซ์เตอร์ นี้ แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคาดหมายอยู่แล้วว่า จะต้องมีการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยกลุ่มนักเรียนไทยเหล่านี้ พระราชดำรินี้นอกจากจะปรากฏในบันทึกนี้แล้ว ในพระราชบันทึกทรงเล่าของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินีซึ่งได้ทรงเล่าถึงเหตุการณ์ในวันที่เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า

"...พอเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้ว ในหลวงก็รับสั่งว่า ไม่เป็นไรหรอก เล่นกันต่อไปเถิด แล่นักลับก่อนแล้ว จึงไม่ทราบเรื่องจนเสด็จกลับมาก็รับสั่งกับฉันว่า "ว่าแล้วไหมละ" ฉันทูลถามว่า "อะไรใครว่าอะไรที่ไหนกัน" จึงรับสั่งให้ทราบเรื่องราว มีเรื่องยุ่งยาก ทางกรุงเทพฯ ยึดอำนาจและจับเจ้านายบางพระองค์..."²

¹สถาบันไทยคดีศึกษา มท. F.O. 371317176 "Summary of letter and note from The King of Siam to Mr. James Baxter," dated Aug. 4, 1933.

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี, "พระราชนิพนธ์ทรงเล่า," ในสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม), เบื้องแรกประชาธิปไตยไทย, กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์, 2516.

จากข้อความที่ยกมาจากพระราชบันทึกของพระนางเจ้ารำไพพรรณี แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคาดการณ์ล่วงหน้าที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่พระองค์มิได้รับสั่งให้รัฐบาลดำเนินการปราบปรามก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้นอย่างจริงจังและเมื่อมีการยึดอำนาจขึ้นพระองค์มิได้เร่งดำเนินการที่จะปราบปรามคณะผู้ก่อการอย่างทันทีทันใด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคมซึ่งเสด็จหนีจากการจับกุมของคณะราษฎรไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้กราบบังคมทูลว่า "ไม่มีประโยชน์อะไรหรอก เขาเข้ากันได้หมดแล้ว"¹ เป็นการยับยั้งพระราชดำริที่จะต่อสู้กับฝ่ายคณะราษฎร หรืออีกประการหนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอาจจะทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่าเมื่อกำลังของฝ่ายคณะปฏิวัติสามารถควบคุมกำลังทหารสำคัญในกรุงเทพฯ ไว้ได้แล้ว การเข้ายึดกรุงเทพฯ ก็เปรียบเสมือนยึดประเทศไทยไว้ได้ทั้งประเทศด้วย² เพราะกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของความเจริญทั้งด้านการค้า การเงิน เสบียงอาหารและอาวश्यकุโฆปกรณ์ ขณะเดียวกันก็เป็นศูนย์บัญชาการทหารหน่วยสำคัญๆ ก็ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ด้วย ฉะนั้นถ้านำทหารหัวเมืองเข้ามารบก็ย่อมจะเสียเปรียบทหารในพระนคร³ จะต้องมีการสู้รบกันซึ่งมิใช่พระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวดังคำกล่าวของเจ้าพระยามหิธรตอนหนึ่งว่า

"เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะจำกัดพระราชอำนาจของพระองค์ลงโดยพระราชนานรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว และคณะราษฎรก็มีความคิดเห็นตรงกันกับกระแสพระราชดำริเช่นนี้ ก็ไม่มีเหตุที่จะต่อสู้ขัดขวางเขาให้เป็นที่เสียเลือดเนื้อคนไทยด้วยกันเอง การพระราช

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

² ปริญญา อุกมทรัพย์, วิเคราะห์บทบาททางการเมืองของทหารในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514), หน้า 48-50.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ทานรัฐธรรมนูญแต่โดยคตินั้น แทนที่จะเสียพระเกียรติ
 กดิบเป็นการไต่พระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
 ตรีว่า เมื่อใดถึงความ เห็นของเจ้านายและเสนาบดีทั้ง
 สองฝ่ายแล้ว ทรงเห็นว่าถ้าจะสู้คงจะสู้ได้ แต่จะเสีย
 เลือดเนื้อชาแผ่นดินซึ่งเป็นคนไทยด้วยกัน โดยพระองค์
 ไม่สู้ขึ้นกว่าที่เป็นมาแล้ว ถ้าพระองค์ทรงยอมสละพระ
 ราชอำนาจของพระองค์ตามคำขอของคณะราษฎรก็จะไม่
 ทำให้หมู่ใดเสียหาย จึงตกลงพระทัยตามขอเสนอของพวก
 ปฏิวัติ"¹

ฉะนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ผ่านไปอย่างเรียบร้อยทุกประการ เป็นการปฏิวัติที่ไม่เหมือนกับการปฏิวัติที่เคยเกิดขึ้นที่ไต่ทั้งฝ่ายผู้ก่อการปฏิวัติและฝ่ายที่ถูกยึดอำนาจหันมาให้ความร่วมมือกัน เพื่อสถาปนาการปกครองระบอบใหม่ขึ้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จนิวัติพระนครในวันที่ 26 มิถุนายน นั้น ในวันเดียวกันนี้เองที่คณะผู้ก่อการได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษที่ได้กระทำการหลายอย่างที่เป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ พร้อมทั้งก็ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย พระราชกำหนดนิรโทษกรรม เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว ก็เห็นอันว่าการยึดอำนาจการปกครองของคณะราษฎรในครั้งนี้ได้รับการพระราชทานอภัยโทษแล้ว การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จึงประสบผลสำเร็จเรียบร้อยตามแผนการณ์ที่คณะราษฎรก็คิดการเอาไว้

2.3 เหตุการณ์ทางการเมืองภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ภายหลังที่คณะราษฎรทำการยึดอำนาจการปกครองได้สำเร็จเรียบร้อยแล้ว คณะราษฎรได้เชิญเสด็จและปลัดชูฉัตรของกระทรวงต่างๆ เข้าประชุมกับคณะ

¹อ้างอิงใน รอง ศยามานนท์, เรื่องเดิม, หน้า 47.

ราษฎร เพื่อปรึกษาหารือกิจการต่างๆ ที่จะต้องกระทำร่วมกันเพื่อความเรียบร้อยในการบริหารราชการแผ่นดิน คณะราษฎรได้มอบหมายให้หลวงประดิษฐมนูธรรมแดง แทนคณะราษฎร เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองและราชการแผ่นดินที่จะต้องกระทำดังมีข้อความตอนหนึ่งว่า

"... เพราะฉะนั้น คณะราษฎรจึงได้ขอให้เสนาบดีและปลัด ทูลฉลองช่วยกันรักษาความสงบและขอให้ช่วยแจ้งไปยังพนักงานกรมกองต่างๆ ที่ขึ้นอยู่ ให้ปฏิบัติตามการไปตามเดิมสิ่งใด เป็นงานที่เคยปฏิบัติ ก็จะทำให้พิจารณาให้เสนาบดี และปลัดทูลฉลองกระทำไป สิ่งใดเป็นปัญหาทางนโยบายที่จะต้องรับ ความเห็นชอบจากคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร สิ่งสำคัญที่สุดที่จะต้องทำโดยคนที่สุดก็คือ กิจการที่เกี่ยวกับต่างประเทศ ราชอาณาจักรชั่วคราวใหม่นี้ไม่คิดจะล้างผลาญชีวิตและสมบัติของคนในบังคับต่างประเทศ สิ่งใดที่เคยกระทำมา ตลอดจนถึงสัญญาทางพระราชไมตรี ก็จะไม่คิดดำเนินต่อไป ขอให้ช่วยกันระวังรักษา อย่าให้มีการแทรกแซงของต่างประเทศได้ ไม่ว่ากรณีใดๆ ... อย่างไรก็ตามการแทรกแซงของต่างประเทศนั้น ถ้าหากมีขึ้นย่อมเป็นการกระทบกระเทือนของคนไทยทุกชั้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด หรือราษฎรสามัญจะถือว่า ยุ่งเฉพาะราษฎรสามัญไม่ได้ ..."¹

คำแถลงของหลวงประดิษฐมนูธรรมที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่าสิ่งที่คณะราษฎรเกรงอยู่ก็คือการที่ข้าราชการประจำตามกระทรวงทบวงกรมต่างๆ จะไม่ยินยอมปฏิบัติตามคำสั่งของคณะราษฎร จึงต้องขอความร่วมมือจากเสนาบดีต่างๆ สั่งราชการไปยังหน่วยงานต่างๆ นอกจากนี้แล้วคณะราษฎรเกรงว่าบรรดาประเทศต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศไทยจะไม่รับรองฐานะของรัฐบาลใหม่ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศได้ทรงแถลงว่า "ก่อนอื่นอยากจะทราบว่าจะมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตอบมาว่าอย่างไรในเรื่องรัฐบาลใหม่นี้ ... การขอ

¹ วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), เรื่องเดิม, หน้า 84.

ให้รับรองรัฐบาลใหม่นั้น ถ้าเป็นการขอรับรองให้รับรอง "De jure" รัฐบาลที่มีอำนาจตามกฎหมาย แล้วก็จะต้องได้รับคำตอบจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสียก่อน หรือมิฉะนั้นข้าพเจ้าก็ลาออก"¹ จากถ้อยแถลงของกรมหมื่นเทววงศวิโรทัย เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศนี้ จะเห็นได้ว่าพระองค์มีพระดำริว่า การที่รัฐบาลต่างประเทศจะรับรองรัฐบาลใหม่หรือไม่ ขึ้นอยู่กับองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงตอบรับคณะราษฎรหรือไม่ ฉะนั้นถ้าในระยะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิเสธไม่ยินยอมปฏิบัติตามความต้องการของคณะราษฎรแล้วก็คงจะก่อปัญหาให้คณะราษฎรอยู่ไม่น้อย

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตอบรับคณะราษฎรแล้วก็เป็นการช่วยแก้ปัญหาสำคัญของคณะราษฎรในข้อวิตกที่ว่ารัฐบาลต่างประเทศอาจจะไม่รับรองรัฐบาลใหม่ไปได้ ต่อมาเมื่อพระองค์เสด็จพระราชดำเนินกลับมาถึงพระนครแล้ว สิ่งที่พระองค์ทรงปฏิบัติในฐานะใหม่ก็คือการลงพระปรมาภิไธยในพระราชกำหนดนิรโทษกรรมเพื่อเป็นการแสดงว่าการกระทำใด ๆ ของคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน นั้นมิได้เป็นการละเมิดกฎหมายของบ้านเมือง นอกจากนี้พระองค์ได้ลงพระปรมาภิไธยในร่างธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับชั่วคราวที่หลวงประดิษฐมนูธรรมได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย และได้พระราชทานลงมาเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475

ต่อมาในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารซึ่งมีพระยาพลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์เป็นผู้นำบัญชาการได้ประกาศแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราวเป็นจำนวน 70 นาย เมื่อพิจารณาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในชุดแรกนี้ จะเห็นได้ว่ามีสมาชิกคณะราษฎรอยู่ 33 นาย² นอกจากนี้เป็นบุคคลที่คณะราษฎรได้เชิญมาร่วมประชุมในการประชุมสภาในวันนี้ ส่วนมาก

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 85.

² วิชา มโนพิโมกข์, เรื่องเดิม, หน้า 37.

เป็นขุนนางที่เคยรับราชการมีชื่อเสียงมาแล้วและถูกอภัย ร.ศ. 130 บางท่าน จำแนกออกเป็น เจ้าพระยา 3 ท่าน เคยเป็นเสนาบดีมาแล้วคือ เจ้าพระยาวงศาอนุประพันธ์ อดีตเสนาบดีกระทรวงคมนาคม เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี อดีตเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ และเจ้าพระยาพิชัยญาติอดีตเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ นอกจากนี้มี พระยา 21 ท่าน พระ 5 ท่าน หลวง 19 ท่าน และเป็นนาย 22 ท่าน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดนี้มีพื้นความรู้ทางกฎหมาย สอบได้เป็นเนติบัณฑิตสยามหรืออังกฤษ 23 ท่าน และเป็นนายทหาร 14 ท่าน¹

การที่คณะราษฎรได้เลือกข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายทหารและพลเรือนมาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในครั้งนี้ก็เพื่อเป็นการสร้างความไว้วางใจในบรรดาประชาชน เพราะข้าราชการเหล่านี้ล้วนแต่มีความชำนาญในการบริหารราชการ และคงสามารถช่วยเหลือให้บ้านเมืองมีเสถียรภาพในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมได้² อีกประการหนึ่งสมาชิกคณะราษฎรส่วนใหญ่เป็นนายทหารและข้าราชการชั้นผู้น้อยไม่มีความชำนาญในการบริหารประเทศ คณะราษฎรจึงต้องเชิญขุนนางเก่าที่มีความรู้ความชำนาญทางด้านกรปกครองมาก่อน เข้าร่วมงาน เพื่อให้การปกครองประเทศในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อดำเนินไปได้ด้วยความราบรื่น ในขณะที่เดียวกันก็เป็นโอกาสให้คณะราษฎรได้เรียนรู้กิจการทางด้านกรบริหารประเทศไปพร้อมกันด้วย³

ข้อที่น่าสังเกตก็คือในพิธีปฏิญาณตนเพื่อเข้ารับตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในครั้งนี้ หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นกล่าวนำคำปฏิญาณและให้สมาชิกคนอื่นๆ กล่าวตาม ในคำปฏิญาณนี้มีว่า "จะซื่อสัตย์ต่อคณะราษฎรและช่วยกันรักษาหลัก 6 ประการของคณะราษฎรไว้ให้มั่นคง"⁴ การที่กล่าวคำปฏิญาณเช่นนี้อาจจะกล่าวได้ว่าถึงแม้ว่า

¹ รong ศยามานนท์, เรื่องเดิม, หน้า 52.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³ วิศา มโนพิโมกษ์, เรื่องเดิม, หน้า 37.

⁴ รายงานกตกรประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2475 วันที่ 28 มิถุนายน

คณะราษฎรจะยินยอมให้บรรดาขุนนางเก่าเข้าร่วมเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยก็ตามแต่คณะราษฎรก็ต้องการให้ขุนนางเหล่านั้นได้ประจักษ์ถึงความสำคัญและอำนาจของคณะราษฎรก็เป็นได้

เมื่อมีการแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว พระยาพหลพลพยุหเสนาได้กล่าวมอบอำนาจการปกครองให้แก่สภาผู้แทนราษฎร สำหรับระเบียบการประชุมสภาผู้แทนราษฎรยังมีบัญญัติขึ้นใช้ หลวงประดิษฐมนูธรรมจึงได้ให้ใช้ "ระเบียบการประชุมตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติของมนตรีไปก่อน"¹ ต่อจากนั้นได้มีการเลือกประธานสภาผู้แทนราษฎรซึ่งที่ประชุมก็ได้เลือกเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร และพระยาอินทรวชิตเป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร²

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ในฐานะเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรได้เสนอให้มีการเลือกประธานกรรมการราษฎรขึ้นทำหน้าที่เป็นประมุขทางฝ่ายบริหารต่อไป พระยาพหลพลพยุหเสนาและหลวงประดิษฐมนูธรรมได้เสนอชื่อพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ที่ประชุมก็ลงมติเป็นเอกฉันท์รับรองพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นประธานคณะกรรมการราษฎร³

พระยามโนปกรณ์นิติธาดาในฐานะประธานคณะกรรมการราษฎรได้เสนอชื่อคณะกรรมการราษฎรเป็นจำนวน 14 นาย ดังมีรายนามต่อไปนี้ คือ⁴

1. นายพลเรือตรี พระยาปรีชาชลยุทธ
2. มหาอำมาตย์ตรีพระยาศรีวิศาลวาจา
3. นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา
4. นายพันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์
5. นายพันเอก พระยาทรงสุรเดช
6. อำมาตย์เอก พระยาประมวญวิชาพูล

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 8-10.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

7. นายพันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ
8. นายพันตรี หลวงพิบูลสงคราม
9. นายเนเวาตรี หลวงสินสงครามชัย
10. อำมาตย์ตรี หลวงประดิษฐ์มนูธรรม
11. รองอำมาตย์เอก หลวงเคชสทกรณ
12. รองอำมาตย์เอกประยูร ภมรมนตรี
13. รองอำมาตย์เอกท้าว ลพานุกรม
14. นายเนบ พหลโยธิน

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้สอบถามสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้วก็ได้มีการลงมติ สมาชิกก็ลงมติเลือกสมาชิกทั้ง 14 ท่านนี้เป็นคณะกรรมการราษฎรตามขอเสนอของพระยามโนปกรณนิติธาดา ประธานคณะกรรมการราษฎร

เมื่อพิจารณาการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในครั้งนี้ จะเห็นได้ความดีต่างๆ ของที่ประชุม เช่น การเลือกตั้งประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร การเลือกประธานคณะกรรมการราษฎรและกรรมการราษฎร เป็นไปตามเจตนารมณ์ของคณะราษฎรทั้งสิ้น ทั้งนี้เป็นเพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนเป็นบุคคลที่คณะราษฎรแต่งตั้ง ประกอบกับทุกคนยังขาดประสบการณ์เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงต้องลงมติตามคณะราษฎรไปพลางก่อน

ข้อที่สมควรนำมาพิจารณาเป็นพิเศษคือ การที่คณะราษฎรได้เลือกพระยามโนปกรณนิติธาดาซึ่งมิใช่ เป็นบุคคลในคณะราษฎรมาดำรงตำแหน่ง เป็นประธานคณะกรรมการราษฎรนั้นมีเหตุผลหลายประการคือ

1. ตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งสำคัญ เพราะเป็นประมุขฝ่ายบริหาร การแต่งตั้งบุคคลอื่นที่มิใช่คณะราษฎรมาดำรงตำแหน่งนี้ ก็เพื่อแสดงว่าคณะราษฎรทำการยึดอำนาจการปกครองมิใช่ เพื่อแสวงหาอำนาจให้กับหมู่คณะของตน แต่เป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติอย่างแท้จริง ในขณะที่เดียวกันคณะราษฎรก็คาดคิดว่าฝ่ายตนสามารถจะควบคุมให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามเป้าหมายของตนได้ ทั้งนี้เนื่องจากในจำนวนคณะกรรมการราษฎรมีผู้ก่อการอยู่เป็นจำนวนถึง 10 คน

มีบุคคลภายนอกเพียง 4 คน เท่านั้น คือ นายพลเรือตรีพระยาปริชาลยุทธ อำนวยการ
เอกพระยาประมวณวิชาพล รองอำมาตย์เอกหลวงเศรษฐกร และมหาอำมาตย์ตรี
พระยาศรีวิศาลวาจา

2. พระยามโนปกรณนิติธาดา มีคุณลักษณะหลายประการที่เหมาะสมกับตำแหน่งนี้ เช่น ระเบียบการศึกษา ท่านได้รับการศึกษาวิชาทหารวิชากฎหมายในโรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม สอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิตไทยและได้รับทุนไปศึกษาวิชากฎหมายที่สำนักเกรย์อินน์ (Grays' Inn) และสอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิตอังกฤษ¹ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วท่านก็ได้แสดงความสามารถในหน้าที่ราชการ ได้รับราชการในตำแหน่งที่สำคัญๆ มีความรู้ความชำนาญในการบริหารราชการเป็นอย่างดี นอกจากนี้ท่านยังเป็นอาจารย์ในโรงเรียนกฎหมายมีลูกศิษย์ที่เป็นข้าราชการและประกอบอาชีพสำคัญๆ อยู่ทั่วประเทศ และยังเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ชาวต่างประเทศและนักการทูต² การตั้งพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นประธานคณะกรรมการราษฎรจึงเป็นผลดีแก่ราชการภายในประเทศและทั้งการ เมืองระหว่างประเทศด้วย ทั้งนี้เพราะปัญหาสำคัญของคณะราษฎรในขณะนั้นก็คือจะต้องให้รัฐบาลต่างประเทศรับรองรัฐบาลใหม่ของไทยเสียก่อน จึงจะถือว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่แวดล้อมไปด้วยประเทศอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจอังกฤษและฝรั่งเศส จึงจำเป็นต้องดำเนินนโยบายอย่างระมัดระวังมิให้กระทบกระเทือนถึงความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจเหล่านั้น

3. พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระราชวงศ์อย่างใกล้ชิด ทั้งนี้เป็นเพราะภริยาของท่านเป็นนางสนองพระโอษฐ์ของสมเด็จพระนางรำไพพรรณีพระบรมราชินี และส่วนตัวของท่านเองก็ได้รับราชการใกล้ชิดองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ดำรง

¹ ร่อง สยามานนท์, เรื่องเดิม, หน้า 53.

² อนันต์ แจงกลีบ, การเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตย (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2507), หน้า 74.

ตำแหน่งเป็นองคมนตรีมาก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อคราวเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะผู้ก่อการได้กระทำกรหลายอย่างซึ่งเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพและก่อให้เกิดความขุ่นเคืองพระทัยต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระราชวงศ์เป็นอย่างมาก ฉะนั้นการตั้งพระยามโนปกรณนิติธาดาขึ้นมาดำรงตำแหน่งนี้ก็เพื่อเป็นการประสานรอยร้าวระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชวงศ์และคณะราษฎรให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น ซึ่งในข้อนี้ ตลอดสมัยที่พระยามโนปกรณนิติธาดาดำรงตำแหน่งเป็นประธานคณะกรรมการราษฎรและนายกรัฐมนตรีในสมัยต่อมานั้น ท่านได้ทำหน้าที่ประสานประโยชน์ให้เกิดการกระทบกระทั่งกันอย่างรุนแรงระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชวงศ์ และคณะราษฎรไปได้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง

ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกนี้หลวงประดิษฐมนูธรรมได้เสนอที่ประชุมแต่งตั้งอนุกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากธรรมนูญการปกครองแผ่นดินที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน นั้นได้ร่างขึ้นด้วยคณาภิรอนอาจจะมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง จึงควรตั้งผู้ชำนาญในการนี้เป็นอนุกรรมการตรวจแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ให้เรียบร้อย ที่ประชุมได้ลงมติเลือกคณะอนุกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญดังต่อไปนี้¹

1. พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นประธานคณะอนุกรรมการ
2. พระยาเทพวิฑูร เป็นอนุกรรมการ
3. พระยามานวราชเสวี "
4. พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ "
5. พระยาปริชานฤเบศร์ "
6. หลวงประดิษฐมนูธรรม "
7. หลวงสินาคโยธารักษ์ "

¹รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2475 วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2475, หน้า 14-5.

คณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนี้ล้วนเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ในระบอบเก่า จะมีชนรุ่นใหม่ก็คือหลวงประดิษฐมนูธรรมเท่านั้น ต่อมาได้มีการแต่งตั้งอนุกรรมการเพิ่มเติมอีก 2 ท่าน เมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2475 คือพระยาศรีวิศาลวาจา และพลเรือโทพระยาราชวังสัน¹ พระยาศรีวิศาลวาจาเป็นบุคคลสำคัญที่ได้รู้เห็นพระราชดำริของพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในการจะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้กับปวงชนชาวไทยและได้เห็นโครงร่างรัฐธรรมนูญฉบับของนายสตีเวนส์แล้วเป็นอย่างดี ฉะนั้นพระยาศรีวิศาลวาจาจึงเป็นผู้ที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมากผู้หนึ่งในการสร้างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ถึงแม้ว่าท่านจะมีเวลาเข้าร่วมในคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเพียงระยะเวลา 2 เดือนเศษ คือตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน ถึงวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 ดังจะเห็นได้จากหลักการสำคัญๆ ของร่างรัฐธรรมนูญของนายสตีเวนส์ และธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามฉบับถาวรฉบับแรกมีความคล้ายคลึงกันหลายประการ แต่แตกต่างจากธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามฉบับชั่วคราวซึ่งเป็นฉบับที่หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้ร่างขึ้นแต่ผู้เดียวเป็นอย่างมาก¹

พระยามโนปกรณนิติธาดาได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานคณะกรรมการราษฎรอยู่จนถึงวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2475 จึงได้ลาออก เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามฉบับถาวรเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ท่านก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง

การบริหารราชการแผ่นดินของคณะกรรมการราษฎรชุดแรกนี้ได้มีการยกเลิกเลิกหน่วยงานและพระราชบัญญัติต่างๆ ที่ได้ประกาศใช้ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น สถาปองกันราชอาณาจักร สภาการคลัง และอภิรัฐมนตรี พระราชบัญญัติองคมนตรี พ.ศ. 2470² นอกจากนี้ยังได้โอนหน่วยงานบางหน่วยมาขึ้นกับคณะกรรมการ

¹ศึกษารายละเอียดการเปรียบเทียบรัฐธรรมนูญทั้งสามฉบับได้ใน สยามันต์ สมุทวณิช, การเมือง-ถาวรเปลี่ยนแปลงทางการเมือง..., หน้า 226-64.

²รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 5/2475 วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2475, หน้า 33-4.

ราษฎร เช่น กรมตรวจเงินแผ่นดินในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ¹ กรมร่างกฎหมายในกระทรวงยุติธรรม² เพื่อเป็นกรรโณอำนาจทางการบริหารที่สำคัญ มาขึ้นอยู่กับคณะราษฎร นอกจากนี้คณะกรรมการราษฎรยังได้ประกาศยุบเลิกกรมราชเลขาธิการซึ่งเคยเป็นหน่วยงานที่มีอิทธิพลมากในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยอ้างเหตุผลว่าไม่มีความจำเป็นที่จะใช้กรมนี้อีกต่อไป³ ให้นายหน้าที่ราชการแผนกกองการต่างประเทศและหน้าที่ราชการกองบัญชาการกับกองฐานันดรเป็นหน้าที่ของฝ่ายพระราชวัง ส่วนหน้าที่นอกนั้น ใ้เป็นหน้าที่ของกรมเลขาธิการคณะกรรมการราษฎรจัดทำสลับไป⁴

การยุบเลิกกรมราชเลขาธิการในครั้งนี้ ไทยใหม่ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

"...กรมราชเลขาธิการได้แปลงตัวเป็นกรมเลขาธิการขึ้นแล้ว พร้อมทั้งสังกัดที่เคยขึ้นตรงต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็กลายเป็นขึ้นกับคณะราษฎร แต่ก่อนจะแปลงเป็นกรม ตรา"ราช" นี้ก็ไ้ตายไปแล้ววันหนึ่ง อวัยวะต่างๆ ของเลขาธิการ "ราช" ไ้แบ่งแยกไปอยู่แห่งละชั้นสองชั้น แต่แล้วก็กลับขึ้นคืนเป็นชั้นเดียวกันมาอีกตั้งกล่าวแล้ว..."⁵

การที่หนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นได้ลงข่าววิพากษ์วิจารณ์การยุบเลิกกรมราชเลขาธิการซึ่งเคยขึ้นตรงต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและตั้งกรมเลขาธิการของคณะกรรมการ

¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 6/2475 วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2475, หน้า 38-42.

² รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 16/2475 วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2475, หน้า 106-8.

³ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 22/2475 วันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2475, หน้า 196-9.

⁴ ศรีกรุง, วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2475.

⁵ "โมเย"(นามแฝง), "รายจันบันทึก," ไทยใหม่, วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2475.

การราษฎรขึ้นทำหน้าที่แทนนั้นก็แสดงให้เห็นว่าการจัดการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มิได้มีเพียงเพื่อข้ออ้างว่า "ข้าราชการในกรมราชเลขาธิการกินเงินเดือนแพง งานเวลานี้ก็ไม่มีทำ เป็นการเสียเงินเปล่า"¹ แต่เป็นการดึงอำนาจบางส่วนจากองค์พระมหากษัตริย์มาอยู่ในความครอบครองของคณะราษฎรมากกว่า

นอกจากการโอนอำนาจบริหารราชการพลเรือนให้อยู่ในอำนาจของคณะราษฎรแล้ว คณะราษฎรยังได้ดำเนินการปรับปรุงกิจการทางด้านทหารให้อยู่ในอำนาจหรืออิทธิพลของคณะราษฎรอีกด้วย การปรับปรุงกิจการทางด้านทหารนี้ได้ยกวางเค้าโครงของกองทัพบกขึ้นใหม่หมด คึงปรากฏในประกาศพระบรมราชโองการปรับปรุงกองทัพบกและกองทัพเรือบางส่วนดังนี้

"ตามที่สภาผู้แทนราษฎรได้ประชุมปรึกษาลงมติเห็นพ้องกันว่ารูปโครงการของกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นกระทรวงป้องกันราชอาณาจักร มีทั้งทหารบกทหารเรือ คึงที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังไม่เหมาะสมควรเปลี่ยนแปลงรูปโครงการกระทรวงกลาโหมตามขอมติของสภาผู้แทนราษฎรคึงต่อไปนี้

1. กระทรวงกลาโหม คงเป็นกระทรวงที่มีเจ้ากระทรวงเป็นชั้นเสนาบดีตามเดิม และมีปลัดทูลฉลองเป็นผู้ช่วย

2. กระทรวงกลาโหมแบ่งกิจการออกเป็นสามส่วนคือ

ก. กองบังคับการกลาโหมมีกรมต่างๆ รวมกัน เขาเป็นเจ้าหน้าที่อำนวยการ มีปลัดทูลฉลองเป็นผู้บังคับบัญชาและเป็นหัวหน้ากองบังคับการกรมต่างๆ มีเจ้ากรมเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อปลัดทูลฉลองมีเจ้าหน้าที่ชั้นรองตามอัตรากรมต่างๆ นั้นคือ

กรมเสนาธิการ กรมเสนาบดี กรมพระธรรมนูญ กรมแพทย์ กรมปลัดบัญชา (ต่อมาเปลี่ยนเป็นกรมการเงิน) ทุกๆ

¹รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 22/2475, เรื่องเดิม, หน้า

กรมต่างฝ่ายต่างแบ่งออกเป็นหลายแผนกหรือหลายกองตามหน้าที่ปฏิบัติงาน

ข. กองทัพบก มีผู้บัญชาการทหารบก เป็นผู้บังคับบัญชา มีผู้ช่วยฝ่ายยุทธนาการทหารเป็นเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือโดยใกล้ชิดและมีเจ้าหน้าที่อื่นรวมกันเป็นกองบังคับการตามอัตรา

ผู้บัญชาการทหารบก มีผู้บังคับการทหารเหล่าต่างๆ ชนิดและจากกรมต่างๆ ซึ่งบังคับบัญชาทหารเหล่าชนิดและเจ้าหน้าที่ในกรมนั้น ขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการทหารบกคือ

หน่วยรบ มีกรมยุทธนาการทหารบก กรมยุทธศึกษาทหารบก กรมอากาศยาน ผู้บังคับการทหารราบ ผู้บังคับการทหารม้า ผู้บังคับการทหารปืนใหญ่ ผู้บังคับการทหารช่างและสื่อสาร

หน่วยธุรการ มีกรมยกกระบัตรทหารบก กรมช่างแสงทหารบก กรมแผนที่

กรมทางฝ่ายรบและธุรการแบ่งออกเป็น แผนกหรือหลายกอง มีเจ้าหน้าที่ตามอัตรา

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีกิจการทางท้องที่ทหารบก ซึ่งเรียกว่าจังหวัดทหารบก กล่าวคือ จังหวัดใดมีทหารตั้งรวมกันอยู่หลายกองพัน แม้เป็นการสมควรก็ให้มีผู้บังคับบัญชาทหารบก พร้อมด้วยกองบังคับการ แตกต่างจากหน่วยกองกองบังคับการของหน่วยทหารนั้นๆ ถ้าในจังหวัดใดมีกองทหารตั้งอยู่หน่วยเดียว ก็ให้ผู้บังคับทหารหน่วยนั้นเป็นผู้บังคับการจังหวัดทหารบกด้วยในตัว และให้มีเจ้าหน้าที่กองบังคับการจังหวัดช่วยเหลือตามอัตรา

ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกนั้น มีหน่วยเสนาธิการและเรือนจำ หน่วยสมการอื่นๆ ที่จำเป็นขึ้นอยู่กับอัตรา

ในจังหวัดพระนครผู้บัญชาการทหารบกคงเป็นผู้บังคับการจังหวัดด้วยและมีกองบัญชาการจังหวัดตามอัตรา

ผู้บังคับการทหารบกอื่นๆ ทางราชการจังหวัด ขึ้นขึ้นจังหวัดใหญ่และจังหวัดใหญ่ขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการทหารบก

ค. กรมทหารเรือ ให้มีผู้บัญชาการทหารเรือเป็นผู้บังคับบัญชา มีรองผู้บัญชาการทหารเรือเป็นผู้ช่วยเหลือโดยใกล้ชิดและมีเจ้าหน้าที่ผู้ช่วยรวมกันเป็นกองบังคับการตามอัตรา

ผู้บัญชาการทหารเรือมีหน่วยขึ้นในบังคับบัญชาคือ
กองทัพเรือ กรมเสนาธิการทหารเรือ สถานีทหาร
เรือกรุงเทพฯ
หน่วยที่กล่าวมาแล้วต่างแบ่งย่อยออกเป็นอีกชั้นหนึ่งมี
เจ้าหน้าที่ตามอัตรา

3. ให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหมกำหนดวางอัตรา
และชั้นยศตามตำแหน่ง อนุโลมตามที่เปลี่ยนแปลง และสั่ง
การบรรจุเข้ารูปตามอัตราใหม่ต่อไป
ประกาศมา ณ วันที่ 3 กรกฎาคม พุทธศักราช 2475
(พระปรมาภิไธย) ประชาธิปก
ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
(ลงนาม) พระยามโนปกรณนิติธาดา
ประธานคณะกรรมการราษฎร¹

เมื่อได้ประกาศปรับปรุงองค์การของกองทัพในรูปใหม่แล้ว คณะราษฎรยังมี
ความเห็นว่าการกำลังทั้งทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศควรอยู่ในอำนาจของคณะราษฎร
ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ เพื่อความปลอดภัยของคณะราษฎรเอง ดังนั้นจึงมีคำสั่งใน
การแต่งตั้งและปรับปรุงนายทหารสำคัญ ในกองทัพบกและกองทัพเรือรวมทั้งหมดเป็น
จำนวน 23 นาย² อาทิเช่น พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา รองจเรทหารบก เป็นผู้
บัญชาการทหารบก พ.อ.พระยาทรงสุรเดช อาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการเป็นผู้ช่วยผู้บัญชา
การทหารบกฝ่ายยุทธการ พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ ผู้บัญชาการทหารปืนใหญ่ที่ 1
รักษาพระองค์ เป็นผู้บังคับการทหารปืนใหญ่ พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ ผู้อำนวยการ
โรงเรียนเสนาธิการทหารบก เป็นเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก พ.อ.พระสิทธิพล
เรืองเดช ผู้บังคับการกองร้อยที่ 5 เป็นผู้บังคับการทหารราบ ฯลฯ

การโยกย้ายและแต่งตั้งนายทหารในครั้งนี้เป็นที่ย้ายและแต่งตั้งบุคคลสำคัญ
ในคณะราษฎรเป็นผู้คุมหน่วยที่เป็นอัตรากำลังที่สำคัญทั้งสิ้น

¹ ไข่น้อย(นามแฝง), เรื่องเดิม, หน้า 128-31.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 132-5.

เมื่อพระยาพลพลพยุหเสนาได้เป็นผู้บัญชาการทหารบกแล้ว อำนาจทั้งหมดก็อยู่ในมือของพระยาพลพลพยุหเสนา ต่อมาในไม่ช้าท่านได้สั่งการโยกย้ายนายทหารชั้นผู้บังคับกองพัน อีกครั้งหนึ่ง รวมทั้งสิ้น 18 กองพัน¹ คำสั่งย้ายนายทหารครั้งนี้เพื่อต้องการจะได้นำกำลังบุคคลที่คณะราษฎรไว้วางใจได้เข้ามาคุมกำลังทหารทั่วประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็ได้ออกคำสั่งให้นายทหารคนสำคัญในวงการทหารพ้นตำแหน่ง เพราะไม่เป็นที่ไว้วางใจของคณะราษฎร นายทหารสำคัญที่ต้องถูกออกจากตำแหน่งในคราวนี้มีทั้งนายทหารบก ทหาร เรือชั้นผู้ใหญ่ ทั้งที่เป็นพระราชวงศ์และฝึกไฝคณะเจ้า² เช่น พล.ท.ม.จ. เสริมศิริ กฤษดากร พลอากาศทหารบก , พลโทพระยาสิทธิราชเคโษชัยเสนาธิการทหารบก พล.ท.พระยาเฉลิมอากาศ เจ้ากรมอากาศยาน พล.ต.พระยาเสนาสงคราม ผู้บัญชาการกองพลที่ 1 พล.ต.ทองทิพย์ ทองใหญ่ ผู้บัญชาการกองพลที่ 2 พล.ต.พระยาจินดาจักรวทัน เจ้ากรมช่างแสงทหารบก พล.ต.ม.จ.นิลประภัทร์ เกษมศรี เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก บรรดานายทหารที่ถูกคณะราษฎรสั่งปลดในครั้งนี้ส่วนใหญ่ไปรวมตัวกันทำการกบฏเพื่อต้องการยึดอำนาจคืนจากคณะราษฎรเมื่อครั้งเกิดกบฏบวรเดช

นอกจากกิจการทางด้านทหารแล้ว คณะราษฎรยังได้เข้าดำเนินการปลดอธิบดีกรมตำรวจ คือ พล.ต.ท.พระยาอชิกรณประกาศ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่สืบทราบเรื่องราวการก่อการปฏิวัติของคณะผู้ก่อกบฏแล้วนำไปรายงานกรมพระนครสวรรค์พินิตเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยให้ทรงลงพระนามในหมายจับคณะผู้ก่อการบางคน คณะราษฎรจึงถือว่าอธิบดีกรมตำรวจในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นศัตรูสำคัญของคณะราษฎร จึงจำเป็นต้องให้ออกจากราชการสำคัญนี้ไปและแต่งตั้ง พ.ต.ต.พระยาบุรณการกิจ มาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจสืบแทนพระยาอชิกรณประกาศ³

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 137-9.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 140-5.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 135.

อาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า เมื่อคณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้เป็นผลสำเร็จแล้ว สิ่งที่คณะราษฎรดำเนินการต่อมานั้นมิใช่เป็นการกระจายอำนาจการปกครองที่ยึดมาได้ให้กับประชาชน แต่เป็นการกระทำเพื่อสงวนอำนาจไว้ในหมู่คณะของตน และสิ่งที่คณะราษฎรได้กระทำไปอย่างฉิบพลาคก็คือการที่คณะราษฎรนำเอาพระยามโนปกรณนิติธาดา มาดำรงตำแหน่งเป็นประธานคณะกรรมการราษฎร เพราะในระยะต่อมาพระยามโนปกรณนิติธาดา ดำเนินการบริหารประเทศโดยมิได้ฟังความคิดเห็นของคณะราษฎร หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า คณะราษฎรไม่สามารถชักนำพระยามโนปกรณนิติธาดาให้กระทำตามความต้องการของพวกเขาได้ จึงทำให้เกิดการแตกแยกกันในด้านความคิดเกี่ยวกับโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ¹ และเมื่อความคิดเห็นในคณะรัฐมนตรีแบ่งแยกออกเป็นสองฝ่าย สมาชิกส่วนใหญ่ในคณะรัฐบาลไม่สนับสนุนเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม หลวงประดิษฐมนูธรรมก็จะนำเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้เข้าพิจารณาในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ให้ความสนับสนุนหลวงประดิษฐมนูธรรมอยู่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนหนึ่งที่ไม่พอใจการคัดค้านเค้าโครงการเศรษฐกิจของพระยามโนปกรณนิติธาดาและคณะรัฐมนตรี ได้พากันออกรับเข้าเข้าไปในการประชุมสภา พระยามโนปกรณนิติธาดาได้ขอความร่วมมือจากพระยาทรงสุรเดช ไซ้กำลังทหาร เขาตรวจคนออกรับจากสมาชิกและควบคุมความสงบในสภา สมาชิกส่วนใหญ่ไม่พอใจการกระทำของรัฐบาล ได้มีการตั้งกระทู้ถามรัฐบาลและโต้อภิปรายกันอย่างรุนแรง ในทำนองติเตียนการกระทำครั้งนี้² เมื่อเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้นดังกล่าวนั้น พระยามโนปกรณนิติธาดาจึงได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476 พร้อมกันนั้นใคร่พระบรมราชโองการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ 11 นาย รัฐมนตรีบางนายในรัฐบาลชุดเก่าซึ่งเป็นผู้สนับสนุนหลวงประดิษฐมนูธรรมได้พ้นจากตำแหน่งไป คือพระยาประมวญวิद्याพล หลวงประดิษฐมนูธรรม หลวงเกษสทกรณ นายแนม พหลโยธิน และ

¹ศึกษารายละเอียดเรื่องนี้อยู่ใน วิวัฒนาการของประเทศไทย, เรื่องเดิม, หน้า 63-87.

²รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 59/2476 วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2476, หน้า 973-85

นายตัว ลพานุกรม รัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดาได้ออกประกาศชี้แจงสถานการณ์ให้ประชาชนทราบถึงขอความต่อไปนี้

"...ในคณะรัฐมนตรี ณ บัดนี้เกิดแตกแยกกันเป็น ๒ พวก มีความเห็นแตกต่างกันและไม่สามารที่จะคล้อยตามกันได้ ความเห็นข้างบนนั้นปรารถนาที่จะวางนโยบายเศรษฐกิจไปในทางอันมีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ ความเห็นข้างมากนั้นเห็นวางนโยบายเช่นนั้น เป็นการตรงกันข้ามแก่ชนบทรรมนิยมประเพณีของชาวไทยและเป็นที่เห็นได้โดยแน่นอนทีเดียวว่า นโยบายเช่นนี้จักนำมาซึ่งความหายนะแก่ประธาธาษฎรและเป็นมหันตภัยแก่ความมั่นคงของประเทศ..."¹

ต่อมารัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา ได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2476 พระราชบัญญัตินี้เป็นกฎหมายฉบับแรกที่อธิบายความหมายของลัทธิคอมมิวนิสต์สำหรับหลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีไปแล้วนั้นรัฐบาลได้เดินทางไปต่างประเทศพร้อมกับภริยา การที่หลวงประดิษฐมนูธรรมซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่สุดคนหนึ่งของคณะราษฎรต้องเดินทางไปต่างประเทศในครั้งนี้ ทำให้พระยาพลพลพยุหเสนาซึ่งมีความสนิทสนมรักใคร่หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นอันมาก ไม่พอใจการกระทำของพระยามโนปกรณนิติธาดา ท่านจึงได้ลาออกจากคณะรัฐมนตรีพร้อมกับพระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์และพระประศาสน์พิทยายุทธ การลาออกของนายทหารทั้งสี่นี้ทำให้พันโทหลวงพิบูลสงครามก้าวเขามามีอำนาจในการคุมกำลังทหารส่วนใหญ่ไว้ และในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 พระยาพลพลพยุหเสนา พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม และนาวาตรีหลวงศุภชลาศัย ก็ได้ทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา และได้บีบบังคับให้ท่านลาออกจากตำแหน่ง ซึ่งพระยามโนปกรณนิติธาดาก็ได้ยินยอมลาออกแต่โดยดี พร้อมกันนั้น

¹อ้างอิงในรอง ศยามานนท์, เรื่องเดิม, หน้า 69

พระยาพลพลพยุหเสนา ไคกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบเรื่องการบีบบังคับอำนาจและขอพระราชทานให้มีการเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง พร้อมกันนี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี และแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีพระราชกระแสมายังพระยาพลพลพยุหเสนาตอนหนึ่งว่า

"...มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เรียนว่า ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีชุดเก่าที่ได้ออกตำแหน่งหน้าที่ราชการไปแล้วนั้น ทรงพระราชดำริเห็นว่า ในขณะที่เมื่อมีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน ปรากฏว่าไคดำเนินการมาเป็นคุณประโยชน์แก่ชาติประเทศเป็นอันมาก แต่กระนั้นก็มีบางสิ่งบางอย่างที่ดำเนินการไปในทางที่ไม่ต้องควยความประสงค์ของสุ่มนิยม จึงเป็นเหตุให้ต้องถูกบังคับให้ออกเสียจากตำแหน่งควยเหตุอันเป็นไป ทั้งนี้ ทรงหวังพระราชหฤทัยว่า คณะของท่านคงจะไม่หุยบยุกเอาเป็นเหตุให้เกิดความคุมแค้นหรือไม่พึงพอใจในกิจการที่ไคปฏิบัติมาแล้ว อันก่อให้เกิดความปรวนจากสันติสุขแก่กัน ทั้งทรงหวังว่าคณะรัฐมนตรีที่พ้นตำแหน่งไปแล้ว คงจะไคได้รับความคุ้มครองจากคณะของท่าน แม้จะมีผู้กล่าวยุยงใส่ร้ายควยประการใด ๆ ก็หวังว่าคงจะไคได้รับความเป็นธรรมควยดี..."¹

จากพระราชกระแสดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักในสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นเป็นอย่างดี และทรงมีพระราชหฤทัยห่วงใยพระยามโนปกรณนิติธาดาและคณะรัฐมนตรีในชุดเก่าว่าอาจจะตกอยู่ในระหว่างอันตรายซึ่งเกิดจากการขัดแย้งทางการเมือง

¹กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 24/44 เรื่องทรงพระราชดำริถึงความปลอดภัยแห่งคณะรัฐมนตรีที่ถูกบังคับให้ลาออก.

พระองค์จึงทรงขอร้องให้พระยาพลพลพยุหเสนาและรัฐบาลใหม่ให้ความคุ้มครองแก่คณะ
รัฐบาลเก่าด้วย ไม่ควรปฏิบัติกาไรใด ๆ ที่จะทำให้เกิดความแตกแยกหรือคุมแค้นต่อกันตบ
ไปอีก

ภายหลังจากที่พระยาพลพลพยุหเสนาได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว
ก็ได้ดำเนินการเพื่อนำตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับ เข้ามารวมในคณะรัฐมนตรีอีกครั้ง
หนึ่ง การที่หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับ เข้ามารวมรัฐบาลในครั้งนี้ เป็นสาเหตุที่ทำให้
กลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งรวมกำลังกันเพื่อทำการกบฏต่อรัฐบาล เพราะเกรงว่ารัฐบาลจะนำ
ระบอบคอมมิวนิสต์มาใช้ในการปกครองประเทศ การกบฏครั้งนี้เรียกว่า กบฏบวรเดช
ภายหลังการปราบปรามกบฏครั้งนี้สิ้นสุดลง ความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและคณะราษฎรก็ทวีความรุนแรงขึ้น จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริที่จะเสด็จไปรักษาพระเนตร ณ ประเทศ
อังกฤษ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2475 ระหว่างที่ประทับอยู่ที่ประเทศอังกฤษนี้
ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า พระองค์ทรงมีความขัดแย้งกับคณะราษฎรหลายประการจน
ไม่สามารถที่จะประนีประนอมกันได้แล้ว ฉะนั้น วิธีที่ดีที่สุด คือพระองค์มีพระราชประสงค์
ที่จะสละราชสมบัติ เพื่อเป็นโอกาสให้รัฐบาลได้เลือกพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ ที่
รัฐบาลสามารถจะทำงานรวมควยได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะเป็นผลดีต่อประเทศชาติต่อไป
พระองค์จึงได้ทรงสละราชสมบัติในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477

อาจจะสรุปได้ว่า เมื่อคณะราษฎรรวมตัวกันนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้มี
รัฐธรรมนูญ ในการปกครองประเทศ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่ภายใต้รัฐ-
ธรรมนูญตามหลักการของระบอบประชาธิปไตยในประเทศตะวันตก แต่เมื่ออำนาจได้
เปลี่ยนในมือของคณะราษฎรแล้ว คณะราษฎรก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการปกครองประ-
เทศไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพราะคณะราษฎรมิได้มีอุดมการณ์ที่รวมเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน ประการหนึ่ง ก่อให้เกิดความแตกแยกในแนวความคิดเห็นและพฤติกรรมทาง
การเมือง อีกประการหนึ่ง คณะราษฎรมิได้กระจายอำนาจไปสู่ประชาชนหรือให้ประชาชน
เข้ามามีส่วนรวมในการบริหารกิจการบ้านเมืองอย่างเต็มรูป ฉะนั้น การเปลี่ยนแปลง
การปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นั้น เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงการ

เปลี่ยนมือของอำนาจที่เคยอยู่ในสถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไปอยู่กับกลุ่มบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งคือคณะราษฎร เท่านั้น . หลังจากนั้นแล้วคณะราษฎรก็ได้ ดำเนินการทุกวิถีทางที่จะรักษารากฐานแห่งอำนาจนี้ไว้เฉพาะในกลุ่มของตนเท่านั้นจน เป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองทั้งในด้านแนวความคิดและพฤติกรรมระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชวงศ์ กับกลุ่มของคณะราษฎร ซึ่ง จะแก้ไขภาวะปัญหาดังกล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย